

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ի. ՍԱԼԻՏԱՆ

ՀԵԾԵԼԱԶՈՐԸ

Յ Ե Վ

ՆՐԱ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

21 ՆՆԱՐՈՎ

ՏԵՐԵՎԱՆ
1980

24

85.714.1.1
87.12.1.1.1

十

Ի. ՍԱԼԻՏԱՆ

357

ՀԵԾԵԼԱԶՈՐԸ

Յ Ե Վ

ՆՐԱ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

21 ՆՆԱՐԱԳ

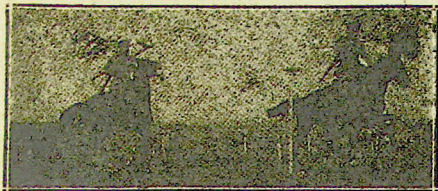
ՀԵՐԱ. ՀՐԱԶԻԴ ԳԻՎ. ԶԵՂԱՐՇՆԻ ԽՄԲԱԳ.Ք.-ՀՐԱՑ. ՄԸՈ

Ի. ՍԱԼԻՏԱՆ.—«Հեծելագործը և նրա մարտական աշխատանքը».

Գրքույկում պատմվում է հեծելագործի կազմակերպության, նրա սպառնալիման, հանդերձանքի, պատաստության և այն խնդիրների մասին, վորոնք նա իրագործում է: Հարցերը, վորոնք դրվում են գյուխներին կից, նպատում են նյութի յուրացմանը: Նրանք կազմված են այնպես, վոր մեկ տարիս ծառայության մեջ յեղած ընթերցող-կարմիր բանակայինը մի քանի հարցերի պատասխանը չի գտնի այս գրքույկում, բայց նրանց պատասխանելը, հիշելով թե ինչ է խոսվում պարագմունքների ժամանակ, կամ սրամտության ոժանդակությամբ, այնքան էլ մեծ զգացություն չի լինի: Այն հարցերը, վորոնք այս գրքույկում թույլ են լուսարանված, նկարագրված են «Կարմիր բանակայինի գրադարանի» սերիայի հետևյալ գրքույկներում. Ե. Շեյդեմանի «Հեծելագործի հետախուզությունը» և «Ինչպե՞ս է աշխատում մարտական հեծելադեսքը», Իակոբսեն «Մարտական բնիկը (մին և նրան խնամելը)» :

ՀԱՅՊՈԼԻԳՐԱՖԻ ՏՆԱՐԱՆ

Գրառնագլխավար 4606 (ր) պ. 1418 Տիբ. 1000

ՀԵՄԵԼԱԶՈՐԻ ԿԱՏԱՌԻԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Պատերազմի սկզբին ամեն մի յերկիր մինչ իր ուժերը կ'զորափողովի, կ'միառեղի և ճակատները կ'փոխադրի, ժամանակ անց կկենա, յերբեմն շատ յերկար, վորովհետև յերկիրը մարտական պատրաստության բերելը հեշտ չի: Բայց մարտական գործողություններն սկսվում են պատերազմի հենց առաջին օրերից: Այդ պատերազմը մղում է հեծելազորը: Մեծ մասսաներով նա հայտնվում է սահմաններում. պատերազմում է հակառակորդ հեծելազորի հետ, ոտիպում է նրան բացաղատելու իր ուժերը, ձգտում է անցնել հակառակորդի կողմի թիկունքը, խանդարել թընամու ուժերի զորահավաքը, դժվարացնել նրա մոտեցումն ապագա ճակատամարտերի տեղերին, թուլացնել նրան մինչև մարտ մտնելը և այլն: Հեծելազորն իր այդ տշխատանքով ծածկում է մեր ուժերի զորահավաքն ու հավաքը, այսինքն հնարավորություն է տալիս մեր դիտավոր ուժերին, մոտենալ և պատրաստվել մարտի և հանդիպել թշնամուն լրիվ մարտական պատրաստությամբ:

Այդ աշխատանքն ինչու չէ վիճակված հեծելա-
զորին: Վարովհեանվ հեծելազորն ոժտված և նրանով,
փորցիւսին մյուս տեսակի զորքերը չունեն— դյուրա-
շարժութեամբ: Այդ նշանակում և, փոր նա կարող և
արագորեն տեղափոխվել մեկ տեղից մյուսը, ճակատի
մի տեղամասից մյուսը: Կարող և թշնամու հարված-
ներից արագութեամբ խուսափել, հաճախ յերեմալ
այնտեղ, փորտեղ թշնամին նրան չի սպասում, կարող
և հեռադնդել նրան, փորքան ձիւս ուժերը կենքեն:

Դյուրաշարժութեամբ— գլխավորն և հեծելազո-
րում, և մեր կարմիր հեծելազորն արդեն կարողացաւ
ցույց տալ այդ բանը քաղաքացիական կռիւն ալկի
չուտ և ալկի փայլուն կերպով, քան ցարական հեծե-
լազորը և մյուս բանակների հեծելազորներն համաշ-
խարհային պատերազմի ժամանակ: Յերբ 1920 թվի
ապրիլին լեհերը զավաճանորեն հարձակվեցին մեզ
վրա, մեր կարմիր բանակները թուլացել էին Դենիկի-
նի հետ մղած մարտերում, չկարողացան միանգամից
պաներին ցույց տալ ուժեղ դիմադրութեան: Այդ
պատճառով լեհերին հաջողվեց մայիսի 6-ին գրավել
Կիևը: Սակայն, նրանց հրճմանը յերկար չտեւեց:
Նրանց դեմ ուղարկվեց մի ահեղ ուժ, ընկ. Բուդյոննու
ամբողջ ձիափոր բանակը:

Թշնամուն հարվածելու համար, կարմիր հեծելա-
զորը, պետք և Հյուսիսային Կովկասից դնար լեհական
ճակատը: Ծիշտ և յերկաթուղով ամբողջ ճանապարհը
կարելի յեր գնալ մի քանի օրում, բայց մեր յերկաթու-
ղին այն ժամանակ խորտակված և քայքայված էր, և
այդ խնդիրն իրադրծել չեր կարող: Կաբմիր հեծելա-
զորը Դոնից մինչեւ Դնեպր դնար շարժվեց յերթով:
Նա կատարեց իր հռչակափոր անցումը հինգ շաբթում,

մի սուտեայում անցնելով 50-60 կիլոմետր, և յերբ լե-
հակոսն ճակատ հասավ, շնայած անցման բոլոր դժվա-
րություններին, այնպես լավ և առույգ վիճակում էր,
վոր տոանց հանդատանալու միանգամից մարտի մը-
տավ¹⁾ : Նա ճեղքեց լեհակոսն ճակատը Սիվիբրի քա-
ղաքի մոտ, քչեց սլաներին հետու և այդպիսով վրկեց
Խորհրդային Ուկրաինան կապիտալիստական լծից :
Այդպիսով դյուրաշարժությունը հնարավորություն
տվեց տեղափոխվել յերթով, վորպիսին մյուս ամեն
տեսակի զորքերի ուժերից վեր կլինեիր, և հնարավոր
գարձրեց հարկավոր բոլեյին հասնել ճակատ, հնարա-
վորություն տվեց ջարդել թշնամուն և քչել Ուկրաինա-
յի սահմաններից :

Հեծելազորի այդպիսի դյուրաշարժությունը կախ-
ված է նրանից, վոր նրա գլխավոր հիմքը — դա ձին է :
Վորքան լավ, աշխույժ և առույգ է ձին — այնքան
բարձր է հեծելազորի դյուրաշարժությունը :

Սակայն, բացի դյուրաշարժությունից, ձին
հեծելակին տալիս և նաև արագություն
և սրընթացություն (չեչտակիություն) : Լրիվ
սրբալով քչելով, այսինքն դնալով ձիու ամբողջ
թափով, հեծելազորը կարող է արագ և սրըն-
թաց մտնել հետեվակի զնդակոծած տարածությունը,
չտապ հասնել թշնամու հրաձիգներին և զնդացրորդնե-
րին, սրընթացությամբ, ահեղ տեսքով և ուժեղ «ուռ-

1) Կարմիր հեծելազորի լեհերի հետ ունեցած պա-
տերազմի ժամանակ դորժողությունների մասին կարելի
է կարդալ «Կարմիր բանակայինի գրադարանի» սերիա-
յի գրքույկները. Ս. Կլյուև, առաջին հեծյալ բանակը և
Ն. Կակուրին, պատերազմ սպիտակ լեհերի հետ : ԳիՉ
1927 :

Կարմիր բերդի մեջ Կարմիր բերդի մեջ :

տալով՝ թշնամու վրա սաբոտաժի տարածել և ոտխալել նրան ցնցվել:

Այսպիսով, ուրեմն, հեծելազորը կարող և դրոհել հեծյալ շարքում և հարվածել թշնամուն սրագլենով: Դա հեծելազորի յերկրորդ գլխավոր հատկությունն է: Սրա համար, ինչպես և դյուրաշարժության, զարձյալ հարկավոր են ձիու արագությունը և սրընթացությունը: Կրկին մենք տեսնում ենք թե հեծելազորի համար վորժան թանկ և նրա առաջին և անփոխարինելի ընկեր— ձին:

Ի՞նչ և տեսնում և զգում ամեն մեկը, վորի վրա յե ուղղված հեծելազորի դրոհը:

Ամենից առաջ նա տեսնում և ձիերի հակառական խմբեր (մասսաներ), վորոնք մարտի դաշտում վայրկենաբար բուսնում և շարժվում են առաջ մեծ վոստյուններով: Մի րոպե— և նրանք արդեն մոտ են: Թափ (խիտ) փուշու ամպերի միջին տեսնել կարելի յե առանձին ձիերին կատաղի քելքով, ձիավորներին՝ կռացած բաշերի վրա և կարծես թե շրջապատված լինեն փայլատակող կայծակներով: Լսելի յե աղաղակ, վորը հիշեցնում և տհեղ շառաչ, ծանր դոփյուն, վորից ցնցվում և գետնը, և յերկուղը սողոսկում և սիրտը: Դարձյալ մի րոպե, և թվում է, թե արդեն վոչ մի փրկություն չկա այդ կատաղիորեն գլորվող ձյունակույտից:

Վախը— առաջին զգայությունն է, վորպիսին ըլլում է յուրաքանչյուր վոք, ով տեսնում և հեծելազորի դրոհը: Լեհական սպա, գնդապետ Կլեբերգը, այսպես և նկարագրում ընկ. Բուդյոննու հեծելազորի 1920 թվի հունիսի 5-ի դրոհը լեհերի վրա, այսինքն՝ նրա կողմից լեհական ճակատի պատռումի ուրը.

«Հասավ մարտի րոպեն— պատմում և Կլեբերգը,—

և ամբողջ ձիավոր բանակի ճակատը, վեր մինչ այդ հանդարտ եր, հանկարծ կենդանանում և: Բոլոր անտառներից, դշուղներից և վայրի խորշերից հայտնվում և հակառակորդը: Մի քանի ակնթարթում մարտի ամբողջ հսկա տարածությունը, վերքան սեռնում և աչքը, հեղեղվում և ձիավորներիով, վորսնք փոշու ամպի միջին, գրահապառ ավտոմոբիլներն առաջներին, ծածկված հրետանու, սույակների և ձիավոր հրաձիգների կրակով, սկսում են շարժվել լեհերի վրա: Լեհական զինվորը, վորը հայացքն ուղղած գիտում և այդ արագ շարժվող ամպերը, զգում և, վոր նա կռվում և հակառակն ողակի կենտրոնում, վորը շուտով փակվելու չի իր յետևից: Պարզ կարելի չի պատկերացնել, թե նա այդ ժամանակ ի՞նչ և զգում. նրա գիմադրական կարողությունն ընկնում և, և այդ ժամանակ նրա միակ ցանկությունը— փրկվելու ցանկություն և, ունհետանալ մարտի դաշտից»:

Յեվ լեհական բանակն իսկապես սկսեց փրկություն փնտել, այսինքն՝ գլխեց փախուստի, այնինչ լեհական զինվորը սպիտակ լեհերի մեր հեռ ունեցած պատեհազմում վատ կռվող չեր: Նա լավ զինավարժված եր, հիանալի սպառազինված՝ Լեհաստանի արևմտյան դաշնակիցների կողմից: Նա գեռ չեր հասկացել պաների և կապիտալիստների խաբեբայությունը և հավատում եր, վոր կռվելով ՌՍՀՄ հետ, նա կռվում և արդար գործի համար: Նա կարող եր ցույց տալ և ցույց տվեց հակառակն զիմադրություն, ստկայն, այդպես և հեծելազորի հատկությունը— իր տեսքով սարսափ տարածել թշնամու վրա, նույնիսկ տոկուն թշնամու:

Այսպիսով, հեծելազորի հետևյալ հատկությունն

այն է, վոր եւս իր սրբեթաց ճիսովոր գրահով քշնամու վրա սարսափ է տարածում, ստիպում է նրան սարսել, իսկ այն թշնամուն, վորը սարսեց հեծելազորի առաջին՝ փրկություն չկա: Նա հեծելազորից չի խուսափի: Հեծելազորը թույլ չի տա նրան մո'չ կանդ առնել, մո'չ շտկվել, մո'չ իր ուժերը հավաքել դիմադրության համար: Նա մի քանի րոպեյում դառնում է դաշտի լրիվ տերը:

Ինչ է պետք, վորպեսզի ավելի ուժեղ ցնցել թըշնամուն, վորպեսզի նրան ավելի շատ վախեցնել, վորպեսզի նա շուտ գողա և փախչի:

Լայն սրարշավ (ձիու ընթացքը, քելքը), բարձր «ուռուռ», ամուր հարված, և գրոհի ժամանակ վոչ մի դեպքում հապաղել: Յուրաքանչյուր հապաղում կիջախուսի թշնամուն: Նա ուշքի կգա և նոթից բաց կանի, այս անգամ շատ ավելի ստույգ կրակ: Ուստի և հեծելազորն ամեն տեսակ ձիավոր գրոհ, կանդ շառնելով վոչ մի տեսակ կորստի առաջ, անսլոյժանորեն պետք է հասցնի մինչեւ հարվածը, լրիվ կերպով ողտադործելով իր արագության և սրընթացության հատկությունները:

Սակայն, պատահում է, վոր թշնամին մոտահում է իր ուժերի, իր դիրքի, իր կրակային միջոցների վրա, և հեծյալ գրոհով այն վերցնել չի կարելի: Թշնամին թույլ չի տալիս հեծելազորին իրեն մոտենալ հարվածի համար: Այդ դեպքում հեծելազորն ինչ է անում:

Հեծելազորը ձիաթափ և լինում, այսինքն՝ Գաբյունում և անվտանգ տեղերում ձիերին, դեպի դիրք և տանում իր թնդանոթները, զնդացիրները: Սրանք թշնամու դիրքերին և ամրացրած կետերին կրակ են բաց անում:

Ձին այս տեսակ թաքցնելով հեծելազորը հարձակովում է, ինչպես հետեւիակը, մինչեւ այնքան ժամանակ, քանի դեռ դեպքն այնպես չի դասավորվի նորից ձի հեծնելու:

Այժմյան պատերազմում հեծելազորը մեծ մասամբ ալդպես էլ տետք է գործի, այսինքն՝ մարտ վարել վտվոխակի յերբեմն հետեւակ շարքում, յերբեմն ձիավոր շարքում, այլ կերպ ասած — վարել խառը մարտ ինչպես գիտությունն է ասում, — համակցած մարտ:

Հեծյալ մարտի համար հեծելազորն ունի ձի է սրակեն: Ձիաթափված մարտի համար — հետեւակի գնեքը, հրացան, նոնակ, գնդացիք է հրետախորի գնեքը — թնդանոթ: Հեծելազորի այս բոլոր միջոցները հետեւում են մարտի դաշտ միշտ նրա հետ միատեղ: Այդ պատճառով, հեծելազորը կարիքի դեպքում կարող է միշտ մարտի բռնվելը, ցանկացած բույսիկն, չոպառելով ուրիշ զորքերի սեանդակության: Այդ նշանակում է, վոր հեծելազորը բոլորովին ինֆուրտյուն է իր գործողություններում: Այդ ինքնուրույնությունը — հեծելազորի նույնպիսի կարեւոր հատկությունն է, ինչպես նրա դյուրաշարժությունը, արագությունն ու սրենթացությունը:

Հեծելազորի այդ բոլոր հատկությունները, վորոնք այստեղ թվեցինք, նրան հնարավորություն են տալիս ի կատար ածել ցանկացած մարտական խնդիրները, վորպիսիները կարող են նրան տրվել մարտական պարագայում: Դրանք — լավ կամ, ինչպես ասում են, դրական հատկություններն են: Բայց բացի սրանցից հեծելազորն ունի և թույլ կողմեր կամ, ինչպես ասում են, բացասական հատկություններ:

Դրանք հետեւյալներն են.

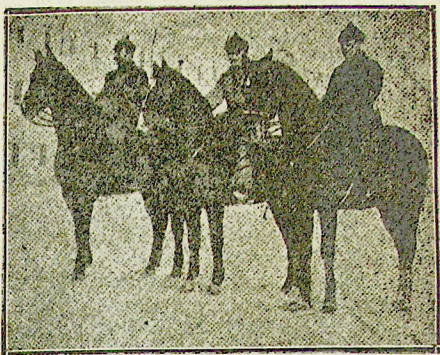
Հեծելագորն ամեն ժամանակ չի կարող աշխատել :
Նորա համար որինակ, դժվար և կռվել գիշերը, ուժեղ
անձրևի՝ ժամանակ, ձմեռը, յերբ դաշտերը ծածկված
են խորը ձյունով :

Կռվել բառի տակ— այստեղ պետք և հասկանալ,
ի հարկե, հենց մարտի վարելը, վորովհետեւ գիշերը,
կամ մառախուղը շատ ձեռնաու յեն հեծելագորին այլ
գործողություններում, որինակ— վորպեսզի տննկա-
տելի մոտենալ թշնամուն, սալառնակներին, վորոնք
այժմ մեծ չափով մասնակցում են պատերազմում և հե-
տախուզության մեջ, հնարավորություն չտալ հայտա-
բերել հեծելագորի շարժումը և այլն : Ընդհակառակը, իր
բաղժաթիվ խնդիրներն ի կատար ածելու պատրաստու-
թյան համար, հեծելագորն ստիպված և շատ հաճախ
շարժվել գիշերները և նույնիսկ անձրևի ժամանակ :
Բայց կռվել, այսինքն՝ հենց մարտը վարել, այդ պայ-
մաններում հեծելագորի համար շատ դժվար և, իսկ
հեծյալ զրոհի մասին ընդհանրապես համարյա խոսելը
չարժե :

Սակայն, ասել դժվար և, չի նշանակի անհնար և .
Յեթե կստիպի մարտական պարագան, կարիքը կամ
մարտական խնդիրը, այն ժամանակ հեծելագորը
պետք և կռվի և հաղթանակի և ձյան մեջ, ինչպես որի-
նակ՝ Բուդյոննու հեծելագորը կռվեց և ջարդեց սպի-
տակներին, Յեդուրիկսկայի տակ, և՛ գիշերը և՛ անձրևի
ժամանակ, ինչպես և նա կռվեց լեհական ճակատում :
Ուստի այս բանը պետք և հասկանալ այսպես, վոր այդ
պայմաններում հեծելագորը կկռվի մեծ դժվարու-
թյամբ, քան ուրիշ ավելի բարեհաջող պայմաններում :

Հեծելագորը դեկավարելը դժվար և, վորովհետեւ
հեծելագորի մարտը յերկար չի տեւում և նա մեծ մա-

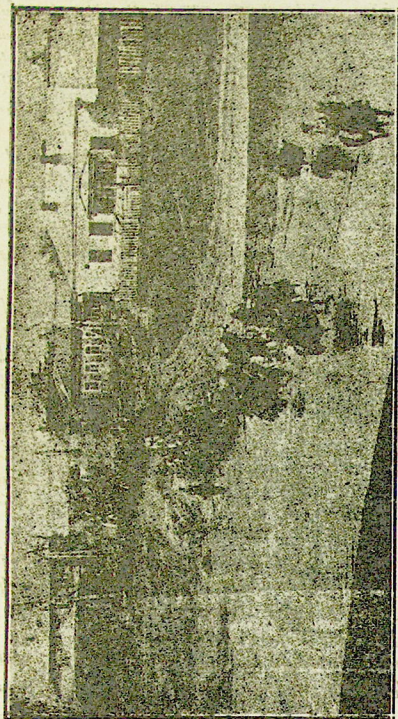
սամբ մարտի յէ անցնում հանկարծակի: Հարկած— և
 թշնամին փախչում և, կամ— ընդհակառակը— հեծե-
 լագորը ջարդված և: Այս նկատի ունենալով, ամենա-
 կարեւորն և— ուղիղ կազմակերպել (կարգավորել)
 մարտը հենց սկզբից, սխալներ չանել, վորովհետեւ
 նրանց շահելը շատ զժվար կլինի, իսկ յերեմն անհնար՝
 ուղղակի ժամանակ չի լինի հեծելագորն ուղղել ճիշտ
 նպատակին, այսինքն՝ միանգամից նրան ճիշտ ուղղու-
 թյուն տալ:

1—ին հեծյալ բանակի հրամատարուքյունը. բնկ. բնկ.
 Բուդյոննիյ, Շադեմկո, վորոշիլով

Հեծելագորը պահանջ ունի հաճախակի հանգստի,
 վորովհետեւ հոգնում է վոչ միայն մարտիկը, այլ և
 ձին: Մարդը կարող է տեղափոխվել և չքնել 2-3 սր ու

Դրամի գլխի մանուկը:

գիշեր, ապա 2-3 ժամ պտտկել քնել, կոծել պտքսիմաթ
և արդեն նա նորից առույգ է և կրկին պատրաստ է
մարտի գնալու։ Հարկավոր է միայն վոր հասկանա
գործի կարեւորութիւնն ու իր խնդիրները։ Ձին այդ
հասկացողութիւնից զուրկ է։ Նա պահանջում է կեր
և հանգիստ անպայման վորոշ ժամանակից հետո։ Ահա
թե ինչու հեծելազորի ուժերը սահմանափակ են։ Շատ
հաճախ կարելի չե տեսնել, ինչպես դորամասը, վոչ թե
չնում է, այլ որորվում է, ձիերը լղար են, հազիվ են
վորտքերը փոխում։ Այդ նշանակում է, վոր հեծելազո-
րը մարտերում հյուծվել է, վոր ձիերը հանգիստ չեն
ունեցել։ Իսկ յերբ հանգստանա ձին, կերակրեն,
մաքեն նրան, նա դարձյալ կընդունի լավ տեսք և
կրկին արծփի պես կթռչի մարտի դաշտի միջով։

Այսպիսով ուրեմն, հեծելազորի ուժերն ավելի
սահմանափակ են, քան մյուս բոլոր տեսակի զորքե-
րինը, դրա համար էլ տաք մարտերից հետո ստիպւած
են միշտ էլ նրան յետ տանել հեռու թիկունք հանգստի։

Անհրաժեշտ է մատնացույց անել և այն, վոր հե-
ծելազորը— զորքի շատ թանկ տեսակն է, վորովհետեւ
հեծելազորը դժվար է լրացնել կամ ինչպես առում են,
ծիերի կազմը նորոգել։ Ձին թանկ արժե, իսկ ձիավո-
րի ուսուցումն ու պատրաստութիւնն ավելի դժվար է,
քան որինակ՝ հետեւակի պատրաստելը։

Հեծելազորի ուժեղ և թույլ կողմերը քննելով,
փորձենք վճռել, թե արդյոք նրա բացասական հատկու-
թիւնները չեն գերազանցում դրականներից։

Յեթե դուք խորասուզվեք այս հարցի մեջ, այն
դեպքում կտեսնենք, վոր այդ բանը չկա, վորովհետեւ
թույլ կողմերը չեն խանգարում նրան մարտական խըն-

դիրները կտատարել, այլ միայն դժվարացնում են նրա
տէր առանքը :

Յեթե հեծելազորը ղեկավարվում է հմտորեն, յեթե նա
չի հյուժվել, յեթե նրա ձեռնարկը կազմը պահպանվում
է սարքին, ուրեմն հեծելազորն ինչպես յեղել է, այն-
պես էլ կմնա զորքի այնքան ուժեղ և ամենաամհարձեղ
տեսակը :

Կարողացածն ավելի լավ յուրացնելու համար, վոր-
ձեցեք ինքներդ պատասխանել հետևյալ հարցերին .

1) Վճռոնք են հեծելազորի գլխավոր հատկու-
թյունները :

2) Ի՞նչ բան է համակցած մարտը :

3) Ինչո՞ւ հեծելազորի համար դժվար է գործել
դիշերը, անձրեւին, ձյան մեջ :

4) Ի՞նչ է պետք, վորպեսզի հեծելազորը պահպանի
իր անվանագույնը :

ՀԵԾԵԼԱԶՈՐՆ ԻՆՉՈՎ Ե ԶԻՆՎԱՄ

Հեծելազորը մարտ է վարում ինչպես հետևակ
նույպես և հեծյալ շարքում, ինչպես սրազենով, նույն-
պես և հրազենով : Ուստի և նա հարուստ է սպառազեն-
քով :

Սկզբից նայենք սրազենը—հեծելակի գլխավոր
զենքը : Սա կազմված է թրից, նիզակից և սվինից :

Թուրը նշանակված է գլխավորապես թշնամուն
կտրելու, բայց մարտիկները յերբեմն գործ են ածում
այն նաև խիթելու (ծակելու) համար : Թրով խիթում են
այն դեպքում, յերբ մարտիկը նիզակ չունի ձեռքին, իսկ
թշնամուն պետք է հանել որինակ՝ ցանկապատի, թնդա-

նաթի յեւեւում, խրամասում կամ առվում թաքնված տեղից:

Հարկախոր և մեծ ճարտկաթյուն ունենալ և կարողանալ լավ ձիախարել, ձիու վրայից թրով աղառ գործելու համար: Ուստի և մարտիկները խաղաղ ժամանակ շատ յերկար պատրաստվում են վարժվելով գալար ճյուղեր կարտակել, կավի և խրամիլակի վրա: Թրի շողշողուն բերանն ուղնում և սարսափ տարածել հակառակորդի վրա, վերսվհեան հեծյալ դրոհի ժամանակ թրերը շողշողում են, ինչպես կայծակ, և կարծես թե մարտիկներին չըջաղատում են կրակի ողակով: Թրով գլնված են հեծելազորի մարտիկներն և հրամկադմբ:

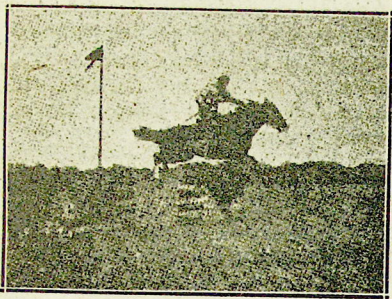
Սրամարտուրյան դաս (Գործադուրյուններ քրով):

Նիզակը գլխավորապես գործադրում են հեծյալ շարքով դրոհի ժամանակ թշնամու հեծելազորի վրա, և նրանով գլնված և մխաշն առաջին տողանը: Զարտար և ճարտիկ մարտիկը միշտ կարող և նիզակը գործադրել և՛ դիմացը պատկած մարտիկի, և կանգնած հետեակի:

դիմաց, և սալի, թնդանովի, ցանկապատի յետևում,
առվում կամ խրամատում թաքնված-հակառակորդի
մարտիկի, դիմաց:

Նիզակով կարելի չէ, վաչ միայն հարձակվել, այլ և
պաշտպանվել: Յեթե, որինակ, նիզակով զինված մի
մարտիկի վրա, հարձակվել են թրերով զինված մի քանի
մարդիկ և նա ցանկանում է նրանցից հեռանալ, ազատ-
վել, այս դեպքում հեռանալու ամբողջ ժամանակ արագ
պտտում է նիզակն իր շորս կողմը, թույլ չտալով հարա-
ծողներին իրեն մոտենալու:

Նիզակին տիրապետելն ավելի դժվար է, քան թրին,
այստեղ պետք է ունենալ մեծ վարժություն և ճարտու-

Արգելանքից վտանքի

րություն, ուստի և մարտիկների ուսուցումը նիզակին
տիրապետելու գործում պահանջում է շատ ժամանակ:
Անտառով անցնելիս, հետախուզությունում, դեպքում,

պահպանական ծառայութիւնում, զեկուցագիր տանելիս, ձի հեծելիո և իջնելիս նիզակը հաճախ խանգարում և մարտիկին. նա ծանրացնում և ձիու բռնի ընդհանուր քաշը: Վերջապես նիզակը խիստ անհանգիստ և անում ձիապաններին ձիաթափւելիս: Սակայն նիզակն ինչ էլ լինի—ողտակար, անհրաժեշտ զենք և յայդ պատճառով էլ վոչ մի բանակի հեծելազոր չի կարողացել հրաժարվել նրանից:

Թուրն էլ, նիզակն էլ գործադրվում են ձիու վրայից, այնինչ հրազենը, վորն այժմ մենք կնայենք, հետեակ կռիւի համար և: Հատկապես նրա շնորհիւ էլ հեծելազորն ինքնուրույնութիւն ունի, վորի մասին մենք արդեն խոսել ենք: Հրազենին են պատկանում հրացանը, ձեռքի և հաստոցի զնդացիրները, ատրճանակը:

Հրացանը հարկավոր և հետեակ մարտի համար այն պատճառով, վոր ձիու վրայից հրաձգութիւն տեղի չի ունենում, իսկ յեթե տեղի յել և ունենում, վոչ մի զեպքում գիպուկ չի լինում¹⁾:

Հետեակ մարտն ի՞նչից և կազմված: Կրակից և առաջ շարժվելուց: Իրենց կրակի պաշտպանութիւն տակ մարտիկները մոտենում են թշնամուն և ապա գրոհում են նրան: Այդ կրակը մղելու համար յուրաքանչյուր մարտիկ զինված և հրացանով: Մեր հեծելազորի կամ ինչ—

¹⁾ Հրացանի, նրա մարտական հատկութիւնների, նրա խնամելու և նրա անսարքութիւնը հեռացնելու մասին կարելի յե մանրամասն կարգալ «Կարմիր բանակայինի գրադարանի» սերիայի հետեյալ գրքերում. Ս. Բելով—Հրացանն և նրա խնամքը և Նիկիփորով—Անսարք հրացանը, հրատ. 2. Գիդ 1927, 1928:

պես կոչում են դրագունական հրացանը հետևակի հրացանից մի քիչ կարճ է։ Նրա քաշն առանց սվինի մոտ 31½ կիլոգրամ է. նրա յերկարությունը սվինով 11½ մետր է, առանց սվինի մոտ մի մետր։ Նա լցվում է ինչպես և հետևակինը հինգ փամփուռով։ Փորձված է ճարպիկ հրածիզը նրանով նպատակին խփում է 10-12 գնդակ մի րոպեյում առանց դժվարության։ Նա ունի նշանոց մինչև 3200 քայլով, բայց գնդակը թռչում է ավելի հեռուն-մինչև 5500 քայլ։ Սակայն այժմ ընդունված է, վոր հրացանից կրակ վարելու համար գնդակի թռիչքի այդ տեսակ մեծ հեռավորությունը համարյա հարկավոր չէ։ Այժմ հրացանը հաշվվում է մոտիկ մարտի գնեք, այսինքն նրանով կրակում են 400-800 քայլ տարածության վրա թեև հասկանալի չէ, առանձին դիպուկ հրածիզը մենակ կրակի ժամանակ խփում է և մեծ տարածության վրա։

Ամեն մի մարտ վերջանում է գրոհով, այսինքն հարվածել թշնամուն սրապենով։ Հետևակը վերջապես և մարտը սվինամարտով։ Հետևակի հրացանի սվինը միշտ հազցրած են կրում։ Սվին ունի և հեծելազորի հրացանը և գործադրում է այն դեպքում, յերբ հեծելազորը գրոհում է հետևակ շարքով։ Բայց սվինը խիստ յերկարացնելով հրացանը, ճնշում է հեծելակին, նրա բոլոր աշխատանքներն այլ դեպքերում, որինակ՝ ձիու վրա աշխատելիս, այդ պատճառով սովորաբար հրացանին են հազցնում ձիավորի ձիաթափ լինելու դեպքում։ Մնացած ժամանակ այն կրում են թրի պատյանի վրա, վորոտեղ նրա համար հատուկ բռն կա։

Հետևակ մարտում գործ են ածում նույնպես ձեռքի ցուցակները։ Սրանք կարող են հեծելազորին մեծ ծառա-

յություն մատուցել դյուզները դրահելիս, յերբ հեծելա-
դորը հարկադրված է կռվել քաղաքներում կամ յերբ
նա պաշտպանվում է, վորովհետև նոնակաները կարող
են հարվածել այնպիսի նպատակները, վորոնք մատչելի
չեն հրադանին և զնդադրին, որինսկ՝ յերբ թշնամին
թաղնվել է խրամատում, քարե ցանկապատ ունեցող
տանը և այլն: Նոնականերով կարելի չէ նույնպես պայ-
թեցնել յերկաթալարերը, տանկերը, դրահապատները,
թնդանոթի փողարերանները, շողեկառքերն և այլն:
Ուժեղ մարտիկը կարող է ազատ նետել նոնակը 50-60
քայլ: Նոնականի տեսակները (սխտեմները) չատ-չատ
են, սակայն հեծելազորում ընդունված է մեծ մասամբ
1914 թվի օրադրի նոնականներն և Միլսի սխտեմինը,
իսկ յերկաթալարերը պայթեցնելու համար—նովիցիու
սխտեմինը: Յուրաքանչյուր հեծելակ կրում է 2 նոն-
ակ¹⁾:

Հրացանը, նոնակաները, թրերը և նիզակը—յուրա-
քանչյուր առանձին մարտիկի պատկանելիքներն են
(պարագաները): Դա—անձնական զենքն է, կամ այլ
կերպ անվանում են անհատական (ինդիվիդուալ): Մեր
հեծելազորում մարտիկը հրացանը կրում է մեջքին փո-
կով, թուրը նույնպես փոկով աջ ուսին: Յերթի ժամա-
նակ ձիու վրա նիզակը հագնում են սրետիքով (ողակ նի-
զակաբնի մեջտեղում) աջ ձեռքին, իսկ մի ողակ (бывш-
мат) (ողակ նիզակի ցածր բուխ ծայրին): Հագցնում են
աջ վոտի թաթի ծայրին:

¹⁾ Նոնականի և նրանց գործողությունների մասին
մանրամասն կարելի չէ կարդալ Ի. Սամոյլովի, «Հու-
շատեալ նոնակային գործի մասին», կարմիր բանակա-
յինի գրադարանի գրքույկում. հրատ. 1924 թ. և Ա.
Ալեքսանդրովի, «Ինչպե՞ս գործել ձեռքի նոնականերով»:
ԽՍՀՄ պաշտպանությունը, սերիայից:

Ոտարերկրյա մի քանի բանականներում հեծելազորում հրացանը և թուրը կամ սուսերը (сабля) կապում են թամբին։ Դա ունի իր հարմարությունները, վորովհետև չի ճնշում մարտիկի չարժումները․ բայց յեթե մարտիկը զրկվի ձիուց, որինակ՝ մարտի ժամանակ նրանից վեր ընկնի, կձնա բոլորովին առանց դենքի։ Ձիաթափ լինելիս դա ել դժվարություններ և առաջացնում և ժամանակ վատնում։

Հեծելազորում հեռավոր մարտի դենքը հանդիսանում են զնդացիրները։ Դա-դասակի, ջուկի կամ ընդհանրապես մարտիկների ամբողջ խմբի դենքն է, ուստի և այն կոչվում է խմբակային։

Ձեռքի գնդացիր կամ այլ կերպ-թեթև զնդացիր։ Այդ տեսակ զնդացիր կա յուրաքանչյուր դասակում և այժմ սովորաբար կրում են բեռում։ Սակայն, քաղաքացիական պատերազմին, բռններ չկային, ուստի և թեթև զնդացիրներն ըստ մեծ մասին կ․ բանակայինները կրում էին հենց իրենց մեջքին, ինչպես հրացանը։ Ծանր եր, վորովհետև կշռում և 14 կիլոգրամ, բայց սովորեցին։

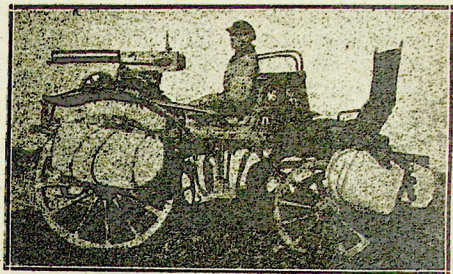
Ձեռքի զնդացիրը հարմարեցված է 1000-1200 քայլի վրա հրաձգության համար։ Լցվում է 47 փամփուշտ, խփում է շատ դիպուկ, ծայրահեղ դեպքում մի մարդ կարող է սպասարկել, հեշտությամբ վերալցնել կարելի չէ։ Գնդակը թռչում է նույնպես հեռու, ինչպես հրացանից, չնայած սրա նշանոցը միայն 2600 քայլ է։ Ձեռքի զնդացրով կարելի չէ մի րոպեյում արձակել 260 զնդակ, այնպես վոր նրա կրակային ուժը շատ մեծ է։

Ամեն մի զնդացիր ունի խափանումներ, այսինքն հանկարծ մի վորևե պատճառով դադարում է գործելուց։

Մեր ձեռքի գնդացիներն այդ տեսակ խափանումներ չափելի ունին, իհարկե, յեթե նրան լավ խնամեն, խնամքով մաքրեն և պահպանեն:

Հաստոցավոր գնդացի—արդեն բավական ծանր դեմք է, ուստի նրանից վոչ միայն դասակը չունի, այլ մինչև իսկ հեծելավաշոր, կա միայն գնդում: Յուրաքանչյուր գնդում կա գնդացրային հեծելավաշոր, վորն ունի 16 հաստոցավոր գնդացի: Նրանք տեղավորվում են առանձին սայլակներով, վորոնք կոչվում են գնդացրի սայլակներ:

Մեկ մոտ, հեծելազորում կա Մաքսիմի գնդացիքը, ճիշտ այնպիսինը, ինչպիսին կա հետևակում: Նրա ծանրությունը հաստոցով—56 կիլոգրամ է, կարող է հրաձգել $3\frac{1}{2}$ կիլոմետր տարածության վրա, լցվում է ժա-

Գնդացիքը սայլակի վրա, վորը պատրաստված է լողալով անցնելու համար: Առիվներից կախված են լողաններ:

պավեններով յուրաքանչյուրը 250 փամփուռտով և կարող է մի բուպեյում բաց թողնել 500 գնդակ:

Մաքսիմի գնդացիին ամենաքիչը 2 մարդ սպասարկողներ և պահանջում՝ նշանառու և ոգնական: Բացի որանից յուրաքանչյուր գնդացիի ունի գնդացրի պետ, դիտող, փամփիշտակիրներ և ձիապաններ: Թեև դասակում և հեծելազորում Մաքսիմ չկա, բայց մարտում նրանց շատ հաճախ տալիս են գնդացի: Մաքսիմը շատ ուժեղ զենք և, նա հեծելազորին մեծ ծառայություն և մատուցում: Հարձակման, պաշտպանության, նահանջի ժամանակ, մինչև իսկ յերբ հեծալազորը դրոհում և հեծյալ շարքում, այդ ժամանակ ել նրա կողքին՝ մի անկյունում աեղավորվելով իր ուժեղ կրակով խանդարում և թշնամուն գնդակոծել մեր հեծելազորին:

Մեր Մաքսիմի պակասությունն այն և, վոր ինչքան նա ոգտակար և, այնքան ել քմահաճ և, նա շատ տարբեր խափանումներ ունի: Մարտի ամենատաք բոպեյին նա էարող և կանգ առնել և դադարել կրակելուց: Սակայն դրանից կարելի չե խուսափել, յեթե նրան լավ պահեն կեղտոտվելուց և մասերը չաղ տալուց, փոշուց և անձրևից ծածկել, հաճախ մաքրել:

Ինչպես տեսանք, հեծելազորը զինված և ձիավոր, հետևակ և կրակային մարտի համար շատ պինդ: Բայց ցանկացած մարտական խնդիրն ի կատար ածելու համար, նրան, ինչպես և հետևակին հարկավոր են ոժանդակ և տեխնիկական միջոցներ թշնամու տեխնիկայի դիմաց: Հեծելազորն այդ միջոցներից բավարար քանակով ունի, բայց դրանց մեծամասնությունը տարբերվում և այդ նույն տեսակ միջոցներից, վորոնք ունում են հետևակին մեծ թեթևությամբ և մեծ դյուրաշարժությամբ:

Դա այլ կերպ լինել չեր կարող, վորովհետև բոլոր

այդ միջոցները պետք է հասնեն հեծելազորի հետեւից , լինեն նրա ձեռքի տակին :

Տեխնիքական միջոցներից հեծելազորն ունի հրետանի , , զրահապատ ավտոմոբիլներ , ավիացիա և բեմիա :

Հրետանի կա միայն հեծյալ դիվիզիաներում , բայց նա դործում է զնդերի հետ , իսկ սակավ դեպքերում առանձին թնդանոթներով նույնիսկ հեծելավաշտերի հետ : Յերեք դյուլմանոց մեծ հեծելական թնդանոթները , վորոնցից դիվիզիայում 12—15 հատ է թեթեւն հետեակի թնդանոթներից և ամբողջ սպասարկողները գնում են ձիով , վորից է հեծելազորի հրետանին կոչվում է « ձիավոր » :

Հրետանին ի՞նչպիսի ծառայություն կարող է մատուցել հեծելազորին :

Մենք արդեն գիտենք , վոր հեծելազորին տմենամեծ մնասը հասցնում են թշնամու զնդացիները : Մեկ կամ մի քանի զնդացրեր , հաջող կերպով զնելով վորեւե տեղ՝ կամրջի վրա , ճանապարհի մոտ , նեղ տեղում , ընդունակ են կասեցնել և մեծ զորամաս : Իսկ վորովհետեւ այդ զնդացրերը բավարար չափով ծածկված և պաշտպանված են , ուստի և զնդակով չի կարելի նրանց վերցնել : Այդ դեպքում սգնության են հասնում թնդանոթները : Նոքա դործում են շատ արագ « բոտ հեծելազորի » : Ամբողջ մարտկոցով սուրում են դիրքերը և կրակ են բաց անում դեպի զնդացիները . հենց առաջին հաջող կպցնելուց հետո , զնդացիները կրակը դադարեցնում են և հեծեազորն հնարավորություն է ստանում առաջ շարժվելու : Այսպիսով , հեծյալ հրետանին ծառայում է այն բանին , վորպեսզի կռվի հակառակոր-

դի կրակային կեանքի գեթ, վորպեսզի լուսնի նրա գըն-
դացիրներն և հրետանու կրակը և սթանդակի մեր հե-
ծելագործի գրոհին:

Հեծյալ հրետանին ել նույն գլխավոր հատկու-
թյունն ունի, ինչպես և հեծելագործը, այսինքն՝ նա յե-
տյնպես գյուրաչարժ և և կարող է այնպիսի անցումներ
անել, ինչպես և հեծելագործը: Այդ բանի շնորհիվ հեծ-
յալ հրետանին յերեւք յետ չի մնում հեծելագործից,
միշտ նրա հետ և և միշտ ողնում է նրան մարտում:
Իսկ նրա ողնության կարիքը հեծելագործը միշտ գտնու-
մ է, վորովհետեւ ում հետ ել նա կովելու լինի,
միշտ գործ կունենա հակառակորդի գնդացիրների
հետ, վորոնց կրակը մարելն ավելի հեշտ է հրետանու
գիպուկ կրակով: Հրետանին իր առաջին քարշակներում
և ռմբարկվներում այնչափով պահուների արկեր ունի,
վորոնք նրան բավական են մի որվա տաք կովի համար:
Այդ բավական է, վորովհետեւ հեծելագործը, ինչպես
մենք արդեն գիտենք, տեւական կռիվ չի մղում:

Զրահապատ ավտոմոբիլներ, կամ այլ կերպ ալ-
տոմոբիլները, վորոնք չորս կողմից պատած են
ոլողպատե պատերով և վորոնց սովորական գնդակը չի
օակում ¹⁾, հեծելագործի տմենաանհրաժեշտ միջոցն է:
Յերբ հեծելագործը գրոհում է, զրահապատը նախա-
պատրաստում է այդ գրոհն իր գնդացիրների կրակով,
առաջ նետվելով, իսկ հետո գրոհում է հեծելագործի հետ

1) Զրահապատ ավտոմոբիլների աշխատանքների և
նրանց կազմության մասին մանրամասն կարելի չե-
կարդալ ընկ. Եսբախի «Զրահապատ գնացքներն և զը-
րահապատ մեքենաները» գրքույկում, «Կարմիր բանա-
կայինի գրադարանի» սերիայից 1926:

թշնամուն: Հաճախ մի քանի զրահապատներ արշավում են հակառակորդի հետեւակի վրա և դեմ առ դեմ զրնգակոծում են իրենց զնդացիրներից, այդպիսով իրենց հեծելազորի համար ճանապարհ են բաց անում:

Զրահապատներն ամենից շատ լավ են հետախուզության ժամանակ. որինակ յերբ հարկավոր և ներս խուժել գյուղ կամ քաղաք: Այս դեպքում հեծելազորին կարող են զնդակոծել կուուրներից, յուսամուտներից և փողոցներից: Զրահապատն այդ տեսակ զնդակոծությունից չի վախենում, վստովհետեւ նա դնում և շատ արագ և հուսալի պաշտպանված և զնդակներից:

Քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ, յերբ հեծելազորն ստիպված եր հաճախ կռվել քաղաքներում և դյուղաքաղաքներում, զրահապատ ավտոմոբիլները հատկապես իրենց ցուցահանեցին, ցույց տալով հեծելազորին մեծ ոգնություն: Գեներալ Վրանզելի սպասակ բանակի հետ Ուկրաինայի հարավում և Ղրիմում, կռվելու ժամանակ, զրահապատ ավտոմոբիլները, որին ճանապարհ ել չեյին փնտռում և գործում եյին խոպան դաշտերում, վստովհետեւ այստեղ կռիվը մղվում եր լայն տափաստանների շրջաններում, վոքտեղ վոչ ճահիճ, վոչ անտառ կար, և վոչ մի տեսակ խոչընդոտներ չդժվարացրին նրանց գործողությունները: Ոգնեց և այն բանը, վոր աշուն եր, հացի բերքը դաշտերից հավաքված եր, դաշտերը դեռ ևս վարված չեյին, իսկ գետինը թեթեւ կերպով սառած եր, այսինքն պինդ եր: Այս տեսակ գետնով զրահապատները կարող եյին ազատ շարժվել համարյա նույն արագությամբ, ինչպես հիանալի ճանապարհներով, այսինքն 15-20 կիլոմետր մի ժամում:

Ձրահապատի թույլ կողմն այն է, վոր ինչ եւ լինի նա խիստ կերպով կախված է ճանապարհներից: Առանց ճանապարհի նա վատ է շարժվում, ծանր է և թաղվում է գետնում: Սակայն, ամենից շատ զրահապատը վախենում է հրետանուց: Յեթն հեռվից կրակեն, իհարկե դժվար է կպցնել նրան, վորովհետեւ չէ՞ վոր նա ամբողջ ժամանակ շարժման մեջ է: Սակայն շատ հաճախ խմանալով, վոր զրահապատն անց է կենալու մարտիկ ճանապարհով, հակառակորդն այդ տեղ մի հարմար տեղում թաղցնում է թնդանոթը, օտաջուց ճիշտ ուղղված այն տեղին, վորտեղից զրահապատը պետք է անցնի ¹⁾:

Այդ թնդանոթը համբերությամբ սպասում է, ուշադրություն չդարձնելով ուրիշ խարուսիկ նպատակներին, բայց հենց զրահապատը մոտենում է, նա նրան մեկ-յերկու ձիգերով տապալում է: Վորպեսպի այդ բանը չպատահի, պետք է շատ զգուշ գործել և, գլխավորը, միշտ դիտել շուրջը, ծուղակի մեջ չընկնելու համար:

Ձրահապատ ալտոմորիլներ կան ամեն մի հեծյալ դիվիզիայում, բայց գործում են նույնպես գնդերի հետ, իսկ յերբեմն հեծելավաշտերի հետ: Յուրաքանչյուր զրահապատում կան մեկ, յերկու հաստոցավոր զնդացիներ, իսկ մի քանիսում — գնդացիք և վոչ մեծ թնդանոթ:

1) Այդ ձևով թաքցրած թնդանոթը, վորն ուղղված է վորոշ տեղի, կոչվում է դաշունակաճ հրանոթ: Լինում են նաև դաշունակաճ զնդացիներ, վորոնք գրվում են վորեւե նեղ անցքում, կիրճում և ընդհանրապես այնպիսի տեղերում վորոնցից հակառակորդը չի կարող չանցնել:

Ավիացիան շատ ավելի յի ողնում հեծելազորին՝ քան մյուս տեխնիկական միջոցները։ Նրա ինքնաթիռները թռչում են թշնամու թիկունքը, հետախուզում են նրան և տեղեկացնում են հեծելազորին այն բոլորի մասին, ինչ կատարվում է այնտեղ։ Շատ հաճախ ավիացիան հեծելազորի հետ գրոհում է թշնամուն, հեծելազորը զետեից, ավիացիան— ողից։ Այդպիսի միասնական գրոհումը— ամենասարսափելին է թշնամու համար։ Նրա ուշադրությունը յերկատվում է, նա չի կարողանում հետևել և՛ յերկնքին, և՛ դետնին, չի կարողանում իր հրետանին դործի գնել, վորովհետև ինքնաթիռները սավառնում են նրա գլխի վերևում, չի կարողանում կշռադատել և ի կատար ածել իր մոտոդրությունները, վորովհետև, յեթե հեծելազորն ա-

Զխախաղացության դաս յազաչարժ և, ուրեմն ինքնաթիռները շատ ավելի տրազաչարժ են և հնարազետ։ Հազվադյուտ թշնամի ի վիճակի՝ կլինի դիմանալ այդ տեսակ հարձակմանը և ըստ մեծի մասին հեծելազորի ավարն է դատնում։

Յերբ թշնամիին տեղահան և յեղել և նահանջում է, ավիացիան հեծելազորի հետ հետապնդում և նրան, թույլ չտալով նրան հավաքել իր ուժերը մեծ զորասյուններով և պատրաստվել պաշտպանության համար: Յեթե հակառակորդն իր հրետանին դուրս կբերի հեծելազորի ընթացքը կանգնեցնելու, ավիացիան նետում և իր ուժերները, ստիպելով հեռանալ դիրքից և թույլ չի տալիս վնասել հեծելազորին իր կակույ: Երբեմն նահանջող հակառակորդը ցանկանում և դեռն անցնել այն կողմը, դրա համար նա պետք է ահա կենա կամրջից. այդ դեպքում ավիացիան թշնամու առաջը կտրում և կամրջի վրա և իր ուժերերով տակնու վրա անում կամուրջը:

Հակառակորդին մնում և կամ խեղդել գետում կամ անձնատուր լինել:

Հեծելազորը շատ հաճախ գործում և յերկաթուղու և նրա կայարանների մոտերը: Յեթե հակառակորդն ունի այստեղ զրահապատ գնացք, այս դեպքում նոքա իրենց հեռահար ծանր հրետանիով հեծելազորին մեծ կորուստներ են հասցնում և թույլ չեն տալիս մոտենալու: Իսկ հեծելազորն իր հրետանիով նրանց հետ կռվելու հաճախ հնարավորություն չունի, վերսկզբից հեծյալ հրետանին այդքան մեծ տարածությունների վրա չի կարող կրակել ինչպես զրահապատ գնացքների հրետանին: Այստեղ զարձյալ ոգնության և գալիս ավիացիան. նա իր ուժերներով քարուքանդ և անում յերկաթգծի լիւրը զրահապատ գնացքի ստջեմում և յետեմում, յերբեմն հաջող կպցնելով վնասում և և զրահահարթակները, ոգնելով հեծելազորին հաղթահարում և զրահապատ գնացքի ընդդիմազորությունը, իսկ յերբեմն և՛ նրան գերի յե վերցնում: Քաղաքացիական պատե-

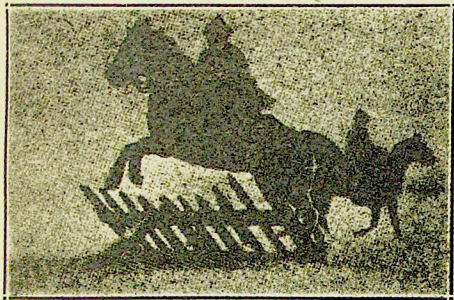
բազմի ժամանակ հեծելազորն ավերացնուցի ողնսւթյամբ շատ անգամ դերի յե վերցրել սօխոտակների գրահապատ դնացքներ :

Ռազմա-ֆիւմիական միջոցները : Քիմիան ավելի շուտ հանդիսանում է հեծելազորի թշնամին, քան թէ բարեկամը, վորովհետեւ հեծելազորի դյուրաշարժությունն ու սրընթացությունը խանդարում են նրան ողովել քիմիական միջոցներից ամբողջ լայնության վրա : Ահ՞վոր, հակառակորդին թունավորելու համար, այսինքն այնպես անել, վոր նա դժվարությամբ կարողանա աշխատել այն շրջանում, վորտեղ նա ամրացել է կամ դարան է մտել, — հազարավոր արկեր կամ քամու հաջողակ հոսանք է հարկավոր : Եւ այս թե՛ մյուս դեպքերում ժամանակ է պետք, իսկ հեծելազորի ամբողջ կործնողությունները կայանում են արագության մէջ : Հետո տեղանքը թունավորելով և հակառակորդին բյւպիսով սօխալելով նահանջել այդտեղից, հետապնդել նրան հեծելազորի համար հեշտ չի լինի, վորովհետեւ հենց ինքը պետք է անցկենա իր վաղերի շերտով, վորոնք այնքան էլ շուտ չեն ցրվում, իսկ հակադաշնորով արդեն դրանից հետո գործելը, ի հարկէ, այնքան էլ հեշտ չէ, ինչպես առանց հակազաղերի :

Բայց իր քիմիական միջոցներով հեծելազորը կարող է առանձնապես լավ ոգտվել նահանջի կամ պաշտպանության ժամանակ : Այդ դեպքերում հեծելազորը կարող է գաղերով թունավորել նեղ տեղերը, վորտեղից անցնելու յե հակառակորդը և դրոնով կանգնեցնել նրան : Դարող է գնդակոծել հրետանուց քիմիական կամ ծխալին արկերով հակառակորդի գիտակետերը կամ մարտկոցները և դրանով լռեցնել նրանց : Համարյա դրանով էլ սահմանափակվում է քիմիայի սղնու-

թյունը հեծելազորին: Մական, հեծելազորի դեմ հա-
կառակորդը կարող է գործադրել իր քիմիական միջոց-
ները մեծ հաջողությամբ, ուստի և պետք է ասել, թե
հեծելազորն ինչպես և մաքառում թշնամու քիմիական
միջոցների դեմ:

Այստեղ ամենից առաջ հարկավոր է ասել, վոր
քիմիական միջոցները հեծելազորին վնաս կարող են
հասցնել միայն այն դեպքում, յեթե նրան վատ են ու-
վորեցրել կամ թույլ և կարգապահությունը: Յեւ իս-
կապես յուրաքանչյուր ձիավոր հակազազեր ունի, վո-

Արգելիների վնասները:

Իսկ վառավոր պաշտպանում են գազերից թե՛ իրեն և
թե՛ իր ձիուն: Նշանակում է, վոր բանը միայն նրա-
նումն է, վորպեսզի իր ժամանակին այդ դազերն հա-
աաբերել և շտապել հազնել հակազազերը: Նրանցում
թե՛ ձիավորը և թե՛ ձին գործում են բոլորովին ազատ,
ինչպես և առանց նրանց: Պետք է միայն վարժվել հա-

կազաղին, ուստի հեծեւազորը նրանցով աշխատելու գործողութիւններին վարժուած և դեռ խաղաղ ժամանակ: Յեթե, որինակ, հակառակորդը դորձ և ածել կայուն զապեր, այսինքն այնպիսիները, վարժեալ չեն ցրվում յերկար ժամանակ, այլ դեպքում զսրական քիմիկները, վարժեալ կան յուրաքանչյուր գործառնութեամբ, իրենց գործիքներով իսկույն հայտարարում են, մո՞րտեղ և այդ զապը, ի՞նչ տեսակ և և մո՞ր շրջանն և նրանով վարակված: Հեծեւազորը միայն այդ պատճառով փոքր ինչ կանց կատնի, քանի դեռ կատարվում և քիմիկների հետախուզութիւն, իսկ հետո հակազապեր հագած կնետվի թունաւորված տեղը կամ, սպաւելով իր արագընթացութիւնից, կանցնի նրա թիկունքը և իր խնդրի իրադարձումն առաջ կտանի: Իսկ յեթե սովառնակից հեծեւազորի վրա կնետվի քիմիական ուռմը կամ բացված և հրետանային կրակ քիմիական արկերով, նա բաժան-բաժան կլինի վոչ մեծ մասերի և հետո կհաւաքվի տուաջուց պայմանաւորված հաւաքտակցում կամ ուղղակի կհեռանա:

Կարգացածն ալեյի յով յուրացնելու համար, պատասխանեցեք հետեւյալ հարցերին:

1. Ի՞նչ բան և հեծեւազորի անհատական և խմբակային զենքը, և ինչո՞ւ յե նա ալիպես կոչվում:
2. Թվեցեք անհատական զենքի տեսակները և մրտաբերեցեք, յե՞րբ և ի՞նչ պարագաներում և հեծեւազորը նրանցով զործում:
3. Հեծեւազորին ինչո՞ւ յե պետք սվինը:
4. Չիափորը յե՞րբ կարող և ձեռքի նռնակներով գործել:

5. Մտաբերեցեք, թե հեծեւադուրը կարող է հա-
կառակորդի դրահապատ ավտոմորիլների հետ կռիւի,
իսկ յեթե այդ չդիտեք, հիշեցեք, թե փոքր գրքույկում
այդ մասին կարդալ:

6. Հեծեւադուրն ի՞նչ կերպ կարող է կռիւի հակառա-
կորդի հետ, յեթե նրան հեծյալ դրահով վերցնել չի
կարելի:

7. Ի՞նչ սղնաթխուն և ցույց տալիս հեծեւադուրին
տվիացիան:

8. Ինչպե՞ս կարող է հեծեւադուրը կռիւի հակառա-
կորդի քիմիական միջոցների դեմ:

ՀԵՏԵԼԱԶՈՐԻ ՀԱՆԴԵՐՁԱՆԲԸ

Հանդերձանքը—այդ այն ամենն է, ինչ մարտիկը
կրում է իր վրա, չհաշված զենքը: Հեծեւադուրում ձիա-
փորի հանդերձանքին ավելացված է նաև ձիասարքը:
Ձիաավորի ամբողջ հանդերձանքը կազմված է հետևյալ
տարրերից.—

Հակազգաղ.—Նա մարտիկին պաշտպանում է գա-
ղերից, վորոնք շատ հաճախ այժմ դործադրվում են
սլաոներադմում:

Խալաք-ֆուլարի, այսինքն հաղուստ, վորը հնարա-
վորութիւն և տալիս մարտիկին հակառակորդի աչքից
թաղնիլ: Այն լինում է գոնազան տեսակ. ձմռանը—
սպիտակ, դարնանը—չիկակարմիր, ամռանը—կանաչ՝
սև պտերով: Այս խալաթն հատկապես սկսեք և հե-
տախուկության մեջ, դետքում, պահակում:

Ռազմամթերք.—Յուրաքանչյուր ձիավոր կրում է
իր վրա յերկու փամփշտի պայուսակներում և մեկ

փամփոշտակալում հրացանի 100 փամփոշտ և ելի
ձեռքի յերկու նոսնակ : Դա պետք է բաժարարի մեկ ուր-
վա մարտին :

Ամրաշինական գործիք.—Ամեն մի դատակում կան
մի քանի փոքր կացիններ և փոքր բահեր : Գործիքը
կրում են մի քանի ձիավորներ հատուկ կաշի շապիկ-
ների մեջ, վորոնք ամրացրված են թամբերին :

Մնացած հանդերձանքը—պարենը, խարը, սանի-
տարական ծրարը, կաթսայիկը, ձիու ծածկոցն և մյուս
ստարկաները—արդեն մարտական նշանակութուն չու-
նեն : Դրանցից ամեն մարտիկ ունի և կրում է թամբի
միտ, բեռում :

Ձիասարքին են պատկանում . 1) գլխանոցը, աշ-
տինքն սանձը, պախուրցը և պախուրցի թուկը, 2) թամ-
բը բեռի համար պատկանելիքներով և 3) ձիու հակա-
պալը :

Ձիավորն ամբողջ զենքն և հանդերձանքը կրում է
թե իր վրա և թե բեռում, իսկ այդ ամբողջը միատեղ
ձին է կրում : Միջին թվով ձիավորն ամբողջ զենքով և
լրիվ թամբվածքով կշռում է մոտ 128 կիլոգրամ :
Անձրևի ժամանակ այդ բոլորը թրջվում է և ավելի յե
ծանրանում : Այստեղից պարզ է, թե ձին վորպիսի
ծանր աշխատանք է կատարում : Ամեն մի հեծելակ,
վորն իր ձիուն սիրում է, միշտ աշխատում է թեթե-
վացնել նրա դրությունը լավ կերով, հանդիստ տալով
և սիրով :

Մենք նայեցինք մարտիկ-ձիավորի հանդերձանքը :
Բայց բացի դրանից, կա ամբողջ զորամասի հանդեր-
ձանքը : Այստեղ մտնում են հետևյալները.—

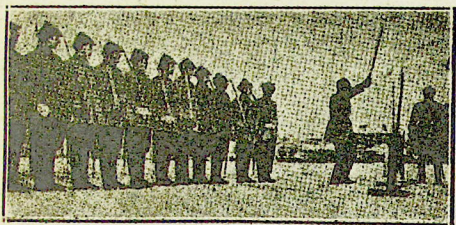
փամփաւշտմել, Վորոնք կրում են ամեն հեծեկա-
վաշտում փամփշտի հատուկ յերկանիվներում :

Պայքուցիկ գույք. — Գործադրվում և պայթյուն
կատարելու համար. կրում են հատուկ պայթուցիկ
բեռներում, Վորոնցից ունի ամեն մի հեծեկավաշտ :

Կեմսամբերֆներ. — Մարդկանց համար պարեն և
ձիերի համար խարը տանում են զուսակում (ամեն
մի ձիավոր իր հետ ունի միայն 2 որվա պարեն և
1 որվա խարամթերք) :

ՀԵՄԵԼԱԶՈՐԻ ՊԼՏՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ինչ պետք և սովորած լինի ամեն մի հեծեկակ,
Վորպեսզի նա կարողանա հաջող կերպով կռվել և
հաղթել թշնամուն :

Ճյուղի կտրելը (քրավ) :

Առաջին, նա պետք և կարողանա լավ ձևավարել
հեծած : Նա ձիու վրա իրեն պետք և զգա աշխատեա,
ինչպես զետնի վրա :

Յերկրորդ, նա պետք է կարողանա լավ տիրել Բրիմ և Նիզակիմ: Նա պետք է ունենա ուժեղ, հաստատուն ձեռք և աչքերով նշան տոնի, վորպեսզի նա կտրի և խոցի պինդ և հաստատուն:

Յերրորդ, նա պետք է կարողանա կռվել վոջ միայն հեծյալ, այլ և հետևակ շարքում և լավ կռվել: Հեծելազորը հեծյալ շարքում յերկար կռվել չի կարող, վորովհետև ձիավոր մարտը կարճատև է (սրընթաց է): Յեթն այդ մարտը տևական է դառնում, այդ դեպքում հեծելազորը պետք է ձիաթափ լինի և հետևյալ մարտը մղի արագ և խիզախ այն բանի համար, վորպեսզի նորից ձիերն հեծնեն և վերջացնեն թշնամուն սրագենով: Հասկանալի չե ուրեմն, վոր հետևակ մարտ մղելու համար նա պետք է շատ լավ վարժված լինի:

Չորրորդ, նա պետք է կարողանա դիպուկ կրակել թե հրացան, թե ձեռքի և հաստոցավոր զեղացիքներ: Հեծելակի փամփուշտների պաշարը մեծ չէ, ուստի և յեթե նա անտեղի հրաձգի, ուրեմն հաղթությունը չի տանի:

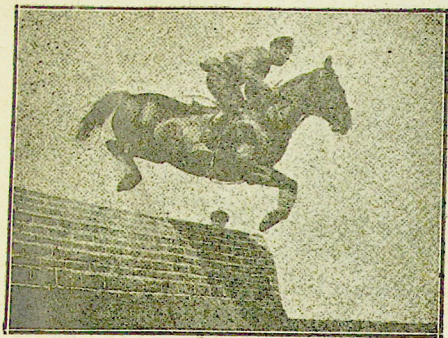
Իսկ յեթե դիպուկ հրաձգի, նա շատով թշնամուն կտապալի և ձի կհեծնի, վորպեսզի հետապնդի նրան և կոտորի:

Հինգերորդ, նա պետք է կարողանա լավ խնամել իր ձիուն: Յեթն նրա ձին վատ է, ուրեմն չի յեղ հնազանդվի նրան, հազիվ վրտերը կփոխի, և հեծելակը կդառնա հետևակ, և այն ել վատ հետևակ, վորովհետև կունենա ձի, վորին չի կարող ձգել:

Վեցերորդ, նա պետք է լավ տանի պահակային ծառայությունը, այսինքն իմանա և լավ կատարի

դիտակալի, հետախույզի, ժամապահի, դիտողի և
 ձիավոր լրատարի պարտականութիւնները :

Յոթերորդ, նա պետք է քաղաքականապէս լավ
 գրագետ լինի, այսինքն լավ ըմբռնի քաղաքական հար-
 ցերը, հատկապէս այն հարցերը, վորոնք կապված են
 պատերազմի հետ : Չե՞ վոր հեծելազորը միշտ գլխա-
 նվում է առաջամասում, նա առաջինն է, վոր ծանո-
 թանում է թշնամուց աղատված տեղանքի, գյուղա-
 ցիութեան և բանվորութեան հետ, և նայած այն բա-

վոստյուն պատի վրայով :

նին, թե հեծելազորի մասին ինչպիսի կարծիք կկապմի
 բնակչութիւնը, ուղղպէս եւ կղատի ամբողջ կարմիր
 բանակի մասին, նույնպէս և այն մասին, թե արդյոք
 խորհրդային իշխանութիւնը լավ է : Սա հատկապէս

կարեւոր և գլուղացիների նկատմամբ, վորոնք բոլոր
յերկրներում ավելի թույլ են քաղաքական հարցերը
ջոկում, քան բանվորները: Հեծելակը՝ լինի նա հետա-
խուղուլթյունում, յերթում, հանգստում, գլուղացիք
միշտ ել քաղաքական հարցերի շարան են թափում, վո-
րոնց նա պետք և պարզ ու հստակ պատասխաններ տա:
Իսկ պատասխանել կարող և զրազեւ և քաղաքականա-
պես դատտիարակված մարտիկը: Ուստի և այն քաղա-
քական դասերը, վորոնք կարմիր բանակայինն անցնում
և խաղաղ ժամանակ, նույնպես հանգիստանում են մար-
տական պատրաստութիւն, և շատ կարեւոր պատրաս-
տութիւն: Կարմիր բանակը խփում և, վոչ միայն
գեւեմով, այլև խոսքով:

Վերջապես պետք և էլի ցույց տալ, վոք թե հե-
ծելակը և թե իր ձին ունեն հանդերձանք, վորը նա
չատ լավ պետք և իմանա և պետք և կարողանա խնա-
մել այն: Նրա ունեցածը, սկսած նիղակից մինչև վեր-
ջին ավզուկները, վորոնք դառնվում են թամբի վրա,
պետք և լինեն կանոնավոր, մաքուր և իրենց տեղում:
Դատեցեք այժմ, թե հեծելակն ինչպիսին պետք և յի-
նի, վորպեսզի 2 տարվա ընթացքում կարողանա անց-
նել իր ամբողջ դասընթացը:

ՀԵՄԵԼՆԶՈՐԻ ՀԱՄԱՐՈՒՄՆ ՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մառայութիւնն ու մարտական աշխատանքի ա-
ռանձնահատկութիւնները պահանջում են ձիավորից
չատ ավելի, քան հետեակից: Սկսում և նրանով, վոր նա
ամբողջութեամբ անցնում և այն բոլորը, ինչ անդ և

կենում հետևակն իր պատրաստութեան ժամանակ,
գրան պետք է ելի ավելացնել ձիու հետ վարվելն և
սպասարկել հենց ձիուն, կարողանալ հեծած հիտնալի
ձիավարել և դիտենալ հեծելագործի ծառայութեան և
աշխատանքի շատ առանձնահատկութիւններ: Այսպի-
սով հեծելագործում ծառայութիւնը ծանր և բարդ է,

կարմիր հեծելագործը գորահաճեցում

քան հետևակում: Նա պահանջում է մարտիկից մեծ
աշխատանք, լայն պատրաստութիւն և ֆիզիքական
մեծ ուժ ու տոկունութիւն, այնինչ ծառայութեան
ժամկետը, հեծելագործում այնքան է, վորջան հետե-
վակում—միատեսակ է: Ուստի և հասկանալի յե, վոր
հեծելագործը են ուղարկվում ֆիզիքապես ավելի պինդ
մարդիկ, քան հետևակը, այսինքն բարձր, ճարպիկ,
լավ կազմվածքով, լավ տեսողութեամբ և լսողու-
թեամբ, ճարտիւթեամբ, համարձակութեամբ, տո-

կունությամբ և գրադիտությամբ տղաներ: Առաջին հերթին, իհարկե, հեծեկազոր են ուղարկվում նախկին կազակների մարզերի բնակիչներին՝ (Դոնի, Կուբանի, Տերեկի, Դադստանի, Ուրալի, Որենբուրգի և այլն), այսինքն հենց նրանց, վարոնք մանկությունից բնակ-յացած են ձիուն, հեծած ձիավարությանը: Դա հնա-րավորություն է տալիս ծառայության մեջ քիչ ժա-մանակ կորցնել յերիտասարդ մարտիկներին ծանո-թացնել ձիու հետ և նրան վարժեցնել:

Բացի դրանից, շատ կարևոր է, վոր հեծեկազոր դնան աշխարհի տղաներ, վորոնք արդեն անցած կլի-նեն մինչ զորակոչյան պատրաստությունը: Մինչ զո-րակոչային պատրաստության ժամանակ նրանք արդեն վորոշ չափով ձեռք բերած կլինեն զինվորական գիտե-լիքներ և հմտություններ, ուստի և նրանց համար ա-վելի հեշտ կլինի աշխարհի կարճ ժամկետում ձեռք բերել այն դիտությունը, վորը պետք է անցկենա ձիա-վորը: Մնում է միայն, վոր նրանք նախապես յուրա-յրաժն ամրապնդեն և ընդլայնեն, իսկ դա մեծ ու-գուտ է:

Նորեկ կարմիր բանակային-ձիավորների ուսու-յումը շատ հեշտացնում են նաև ՊԱՋԸ-Ավիաքիմի ուղիմական գիտելիքների խմբակները, վորպիսիք կան մեզ մոտ համարյա բոլոր դործարաններում, զավուդ-ներում, գյուղերում և այլն: Այդ խմբակների անդամ-ները սովորում են հրաձգություն, ուսումնասիրում են դինքը, դաշտային ծառայությունը, կանոնադրքերը, և յեթե մոտիկ վայրում հեծեկազոր է կանգնած և նը-րանք նրանց հետ կապվել են, այդ դեպքում նրանք կարող են նույնիսկ հեծյալ ձիավարություն սովորել:

Ինքնին հասկանալի չէ, թե ինչպէս թեթեւ անց կկենա նորեկ կարմիր բանակայինի համար ծառայութեանը, վորը մեկ-յերկու տարի արդեն աշխատել է այդ տեսակ խմբակներում: Նրա համար ամեն ինչ հասկանալի չէ, ամեն ինչ հեշտութեամբ և ձեռք բերում, և նրանից շատ շուտ կարելի չէ մշակել գիտուկից մարտիկ:

Ահա թե հեծելազորը գլխավորապէս ինչպիսի մարզկանցով և լրացվում, կամ, այլ կերպ ասած, համալրվում:

Հրամգությունն ձիու յետևից:

Հեծելազորի միջին հրամկազմը գտնակի հրամատարից սկսած և բարձր, ինչպէս և մյուս տեսակ զորքերի հրամկազմը, զորամաս են գալիս հեծելազորի նորմալ զպրոցներից: Իսկ կրտսեր հրամկազմը—յուրաքանչյուր գունդ հենց ինքն և պատրաստում իր շարային կարմիր բանակայիններից: Այդ տեսակ պատրաստութեան համար ամեն մի հեծյալ գնդում կա զբնդային դպրաց: Այդտեղ ուղարկվում են լավագույն, ավելի զրազեւ և բանիմաց տղաներ, վորոնք, այդ զպրոցի դասընթացն անցնելով, ավարտում են վորպես

ըոկերի հրամատարներ : Յերկամյա ղինվորական ծառայությունն ավարտելուց հետո նրանք կարող են մնալ ծառայության մեջ ժամկետից ավելի, այն դեպքում նրանք կոչվում են «գերակետիկներ», ավելի ուճիկ են ստանում, քան ժամկետավորները, և կարող են առաջին հերթին ուղարկվել նորմալ դպրոց :

Այժմ այն մասին, թե ի՞նչպես և հեծելազորը յլրացվում ձիերով, կամ, այլ կերպ ասած, ինչպե՞ս և նա նորոգվում :

Հեծելազորում վոչ բոլոր ձիերն են միատեսակ ծառայության տանում : Տարբեր ծառայությունների համար տարբեր ել ձիեր են պետք : Գումակի համար հարկավոր է մեկ տեսակ ձի, շարքի համար, հեծնելու համար—այլ տեսակ, իսկ զնդացրի սայլակի համար—յերրորդ տեսակ : Այդ պատճառով ել հեծելազորի ծառայության համար ուղարկված բոլոր ձիերը բաշխվում են խմբերի, կամ, այլ կերպ ասած, կատեգորիաների :

Գումակի համար հարկավոր է ուժեղ և տոկուն ձի, վորպեսզի կարողանա քաշել մեծ բեռ և յերկար աշխատել : Չե՞ վոր պատերազմում շատ հաճախ ստիպված ենք ուժերը լարել, յերկար ժամանակ առանց հանդստանալու : Այս կարգի ձին կարող է լինել վոչ բարձր հասակի, բայց պինդ, ուստի և այդ կատեգորիայում կարելի յե վերցնել սովորական գյուղական ձիեր, բայց ի հարկե, առույզ, հալ և մաշ չեղած, լավ, կանոնավոր սմբակներով :

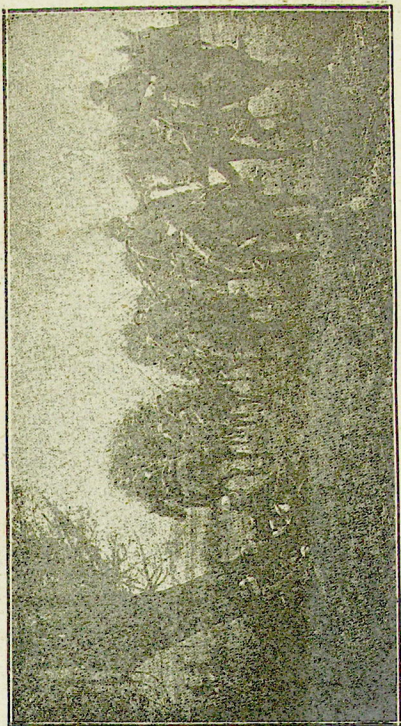
Այլ բան է—հեծնելու ձին : Այստեղ արդեն պահանջվում է արագություն, թեթևություն, դյուրաշարժություն, տոկունություն, նվաղ հոգնածություն :

Այդ տեսակ աշխատանքի համար նույնիսկ արտաքին-
նով և հողվածներին ամբողջովին բավարարող ձին
ստիպված են դեռ յերկար ժամանակ վարժեցնել, ուս-
տի շարային ձևով հեծելազորը սարքավորելը բոլոր
բանակներում մեծ գլխացավանք և պատճառում: Մեզ
մոտ, Միուլթյան մեջ, այդ դործը բարեբաղդաբար,
բավական լավ և դրված, վորովհետև մենք ունենք
Դոնի ձիւն, վորը բավարարում և հեծելազորի բոլոր
պահանջները: Լավ ձիեր կան նաև Կիրգիզիայի տա-
փաստաններում և Սիրիոյում:

Ինչ վերաբերում և գնդացրային սայլակներին,
չի վոր զնդացրներն ել միշտ հետևում են հեծելազո-
րին, ուստի և սայլակների ձիերն ել պետք և ունենան
շարային ձիու բոլոր հատկությունները: Բայց, բացի
դրանից, զնդացրի ձին պետք և ունենա ութեղ կուրծք,
վորպէսզի սղատ քաշի սայլակը, այդ պատճառով ել
զնդացրի ձիերը հեծելազորի ձիերից ծանր են:

Կարճիւր հեծելազորը ձիերն ստանում և պետական
ձիարուծարաններից: Այս ձիարուծարանները տեղա-
փորված են գլխավորապես մեր Միուլթյան տափաս-
տաններում, ունեն մեծ հողամասեր, վորոնցում ցա-
նում են կերի լավ խոտաբույսեր, ուստի և բոլոր հնա-
րավորություններն ունեն սնուցիլ և դաստիարակել
շարային լավ ձիեր: Բացի դրանից, ձիարուծարանի
ձիերն աղնվացվում են արտասահմանի լավ արտադ-
րողներով՝ բեղմնավորելու միջոցով: Ի հարկէ, ձիա-
րուծարանի բոլոր ձիերը դտնվում են անասնաբուժա-
կան խնամոտ հսկողության տակ:

Չորամասերը ձիեր են ստանում նույնպես գյու-
ղացիներից գնելով և ազատ շուկայում առնելով. այդ

գերմանական եկեղեցի :

աշխատանքը կատարում են հատուկ հանձնաժողովները և վորոնք կոչվում են նորոգչական-գնողական :

Ձիերը հեծելազորն ստանում և 4 տարեկան հասակում և ծառայում են 10 տարի, այսինքն մինչև 14 տարեկան դառնալը : Ամեն մի հեծելազորային ընդհանուր առմամբ ունենալով 100 ձի, յուրաքանչյուր տարի ստանում և մինչև 10 դլուխ մատաղ ձի և շարքից դուրս բերում 10 հատ ծերերը :

Մեր ձիերին սովորաբար շարքից տեղափոխում են դումակ, իսկ յեթե նրանք ընդհանրապես անպետք են ոսղմական ծառայության համար, ծախում են ձիադուրկ դյուզպահներին եփան գնով :

Հեծելազորում ծառայում են միայն դամբիկները և մալաձները (կուսած) : Հեծելազորում հովատակ ունենալ չի թույլատրվում, վորովհետև նրանք կատաղի յեն, կարող են ձիերին վիրավորել, դամբիկներին հղիացնել և շարքից դուրս հանել : Բացի դրանից նրանք շատ տաքարյուն են, ուստի և կարող են հետախուզության ժամանակ յերևան բերել թե իրեն և թե ձիավորին :

Ահա թե ինչպես և հեծելազորը նորոգվում : Բայց ինքնին հասկանալի յե, վոր հեծելազորը կարող և լավ ձիեր ստանալ և այնքան, վորքան իրեն պետք է, միայն այն դեպքում, յեթե մեր յերկրում ձիերի թիվը կափեյանա և կազնվանան նրանց ցեղերը : Այդ պատճառով Սորհրդային իշխանությունն արել և և անում և ամեն բան դյուզպական ձիերի ցեղն ազնվացնելու : Ձիաբուծարաններ և բեղմնավորման կայաններ կան մեր Միության ամեն մի անկյունում : Այդ բոլորը քիչ և : Հարկաւոր և, վոր իրենք դյուզպահիք սիրով յսեյին :

անասնաբուժական նյութերի մասին դրույցներ ուղիորդել և՛ խրճիթ-ընթերցարանում, հարկավոր է, վոր նրանց ձեռքը հիվանդանալու դեպքում դիմեն վոչ թե «հեքիմին» կամ ձիաբուժին, վորոնք փչացնում են ձեռքը, այլ գնան անասնաբուժի մոտ, վորը յերկար ժամանակ սովորել է և միայն նա կարող է ոգնել գյուղացուն ձին բժշկելու գործում: Գյուղացին իր դամբիկների բեղմնավորությունը պետք է կատարել տա բեղմնավորման կայանում լավ հովատակով, վորպեսզի լավ սերունդ ստանա, և վոչ թե անդամալույծ-վիժվածքներ:

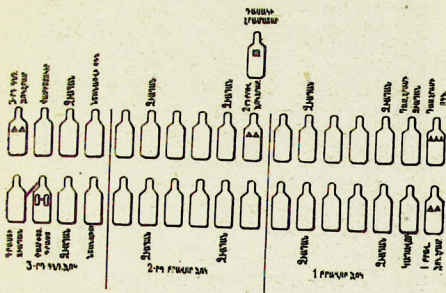
Այս բոլորը գիտենալով, ամեն մի կարմիր բանակային, ում համար թանկ է մեր Միության պաշտպանությունը, տուն վերադառնալով պետք է այդ տեսակետից ազդի իր համագյուղացիների վրա և իր սեփական տնտեսության որինակով ցույց տա, թե ինչպես կարելի չե ազնվացնել ձեռքի ցեղերը գյուղացու տնտեսության մեջ:

ԻՆՉՊԵՍ Ե ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ՀԵՄԵԼԱԶՈՐԸ

Յուրաքանչյուր հեծելազոր կազմակերպվում է այնպես, վոր ցանկացած ձիավոր զորամասը կարողանա հաջող և հարմար կերպով մարտ մղել ինչպես հեծյալ, նույնպես և հետևակ շարքում, այսինքն վորպեսզի նա հեշտությամբ և արագ կարողանա հեծյալ շարքից անցնել հետևակի և ունենա այդ հետևակ մարտի համար բավական թվով մարտիկներ:

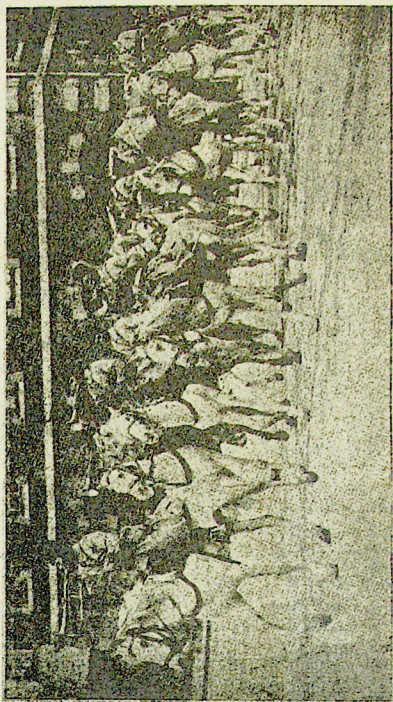
Հեծելազորի ամենափոքր ստորաբաժանումը — ջոկն է: Զոկերը լինում են քրալսը, այսինքն այնպի-

սիները, վորում մարտիկները գինված են անձնական հեծեղադորային գենքով (նիզակ, թուր, հրացան), և գնդաքային ջոկ, այսինքն այնպիսիները, վորոնց ստառազինումը կազմում է թեթև զնդացիքը: Յերկու թրավոր և մի զնդացրային ջոկեր կազմում են դասակ (տես ցածի նկարը): Ամբողջ դասակում կա 34 մարդ: Նրանցից՝ 1 դասակապետ, 1 նրա ոգնահանը, ջոկի 3 հրամատարներ և 29 կարմիր բանակա-

Դասակի կազմը:

յիններ: Այս բոլորը մասնակցում են հեծյալ մարտին: Բայց յեթե հարկավոր է մարտ մղել հետևակ շարքով, այդ դեպքում յուրաքանչյուր յերեք ձիու համար թողնվում է մի ձիապան, և հետևակ մարտիկների քունակը համեմատած հեծյալների հետ նվազում է մոտավորապես մի յերրորդով: Դա կլինի սովորական ծիաքափում: Իսկ յեթե հարկավոր է ափելի շատ

Յարմուկի մեջ (գաղութացի) հեծելազորը :

մարդկանց ձիաթափ անել, այդ դեպքում մի ձիապանը մնում է յուրաքանչյուր վեց ձիու համար: Դա կլինի ուժեղացրած սխաբափում:

Հեծյալ շարքում զնդացիրը նշանառուն կրում է մեջքին, իսկ փամփուշաները գտնվում են բեռնակիր ձիու վրա, վորին տանում է մշտապես առանձին ձիապան (նկարում—վերջին տուղանի ձախաթեյանը):

Դասակները կազմում են հեծելավաշտեր, վոր համապատասխանում է հեռակ մասերի վաշտին:

Հեծելավաշտը հաշվվում է ամենավորքը միավորը, վորը կարող է ինքնուրույն գործել: Նա կազմված է 4 միատեսակ զասակներից: Բացի դրանից, նրանում կա ելի դեկավար խմբակ, վորը կազմված է 6 մարդուց: 4 կապավարների, հեծելավաշտի հրամաստարի 1 ձիապանի և 1 փողհար (սա խմբի ավագն է): Յուրաքանչյուր հեծելավաշտ ունի իր գումակը, յերթի խոհանոցը, փամփշտի յերկանիվ և մի քանի տնտեսական սայլեր, պարեն և խար տեղափոխելու համար: Յեթե հեծելավաշտը պեռք է պայթեցնող աշխատանքների կատարի, այսինքն կամուրջների, յերկաթուղիների վրանշացումն և այլն, այդ դեպքում հեծելադորում յեղած պայթեցնող բեռը լրացվում է պայթուցիկ նյութերով և միացվում է շարքին:

Թրավոր չորս հեծելավաշտ կազմում են հեծյալ գաւնի: Բացի այդ, թրավոր հեծելավաշտերից զնդի կազմում մտնում է ելի մեկ զնդացրային հեծելավաշտ: Այդ հեծելավաշտում կա 16 զնդացիր: Գնդին տրվում է ելի մի կապի զասակ հեռախոսի անհրաժեշտ գույքով: Բացի դրանից, կան այլ սպասարկող

մասեր, ակումբ, տնտեսական խումբ, նվազախումբ, ուսնիտարական և անասնաբուժական տկարանոց :

Մանոթանալով հեծելազորի հանդերձանքի, պատ-
րաստության, համալրման և կազմակերպված հետ,
պատասխանեցիք հետեյալ հարցերին .

1) Ինչո՞ւ հեծելակին հարյուրից ավելի փամ-
փուշա չի տրվում :

2) Զիավորին ինչո՞ւ յեն պետք խալաթ-քողարկը
և ամրաշինական դործիքը :

3) Հեծելակը վորքա՞ն պարեն և խար ունի :

4) Ի՞նչն և կազմում ձիասարքը :

5) Ի՞նչ պետք և գիտենա և կարողանա անել ձիա-
վորը :

6) Ինչո՞ւ ձիավորին հարկավոր և քաղաքական
մեծ զարգացում :

7) Ինչպիսի՞ մարդիկ են նշանակվում հեծե-
լազոր :

8) Ի՞նչ նշանակություն ունի հեծելազորի պատ-
րաստության համար մինչգինակոչային պատրաստու-
թյունն ու ՊԱՋԸ-Ավիաքիմը :

9) Ինչպե՞ս և լրացվում հեծելազորի հրամկազմը :

10) Ինչպե՞ս պետք և մտնել նորմալ դպրոց :

11) Ինչպիսի՞ ձիեր են պետք հեծելազորին :

12) Ինչո՞վ և ինչպե՞ս հեծելակ-արձակուրդավորը
կարող և ոգնել դյուղացու տնտեսությանը :

13) Քանի՞ և ինչպիսի՞ քսակից և կազմված հեծե-
լազորի դասակը :

14) Ինչպիսի՞ մասեր, բացի թրավոր հեծելա-
վաշտերից, մտնում են հեծելազնդի մեջ :

15) Ի՞նչ քան և զեկավար խումբը հեծելավաշ-
տում, և նա խնչպիսի՞ աշխատանք է կատարում :

ՀԵԾԵԼԱՂՈՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆԳԸ

Հեծելազորի գլխավոր հատկություններից մեկն
էլ, խնչպիս այդ արդեն հայտնի յե ընթերցողին, հան-
դիսաւանում է նրա խնդուրությունը, այլ կերպ
ասած, կարողանալ մարտ մղել ցանկացած հակառա-
կորդի հետ, ցանկացած պարագայում և ցանկացած
շարքում, հեծյալ կամ հետեակ: Այս պատճառով ել
այն խնդիրները, վորոնք տրվում են հեծելազորին,
կարող են շատ տարբեր լինել: Բայց նրա առավելա-
գույն խնդիրները, վորոնց կատարմանը բոլորից ավելի
և շատ լավ հարմարեցված են, դա—հետախուզու-
թյունն է, թշնամուն հետապնդելն է, նահանջը ծած-
կելն է և ասպատակությունն է: Քննենք այդ խնդիր-
ները կարգով:

Հետախուզությունը հանդիսանում է հեծելազորի
գլխավոր խնդիրներից մեկը: Մարտի հաղթանակը
տանելու համար, ավագ պետը պետք է մանրամասն
տեղեկություններ ունենա իր հակառակորդի մասին.
նրա քանակը վորքա՞ն է, ի՞նչ զորամաս է (հետեակ,
հեծելազոր), վորտեղ է տեղավորված, ի՞նչ է մտադիր
անելու, վորտե՞ղ են նրա ուժանդակ ուժերը, շտաբ-
ները, հրետանին և այլն: Մի քանի տեղեկություններ
նա օտանում է ավիացիայից, բայց ամենաճիշտը հե-
ծելազորից: Ամենաճիշտն ենք ասում, վորովհետեւ
հեծելազորը վոչ թե դիտում է թշնամուն, այլ շոշո-
փում է նրան, մարտի դուրս կանչելով, ստիպելով,
վոր նա իրեն ցույց տա և դերիններ վերցնելով: Բայց

դրանից, հեծելազորից տեղեկություններ են հասնում պետին հենց մարտից առաջ, ուստի և նրանք ամենից թարմ են¹⁾ :

Հետախուզութիւնում :

Հետապնդում.—Տեւական մարտից հետո հետևիակին հաջողվում և վերջի վերջո խորտակել թշնամու դիմադրութիւնը, բայց հետևակը չափ հաճախ այնքան հոգնում և, վոր չի կարողանում հետապնդել նահանջող թշնամուն : Այդ ժամանակ նրա վրա հարձակ-

¹⁾ Հեծելազորի հետախուզության մասին մանրամասն կարելի չէ կարդալ «Կարմիր բանակայինի գրադարանի» սերիայի հետևյալ գրքերում. Յե. Շեյդեման, «Հեծելազորի հետախուզութիւնը», Միկուլին, «Հուշատետր ոտանձին հեծելազորի հրամատարի» : ԴԻՁ, 1927 :

վում և հեծելազորը: Նա նրան քշում և, հնարավորու-
թյուն չտալով կանգ առնելու և պաշտպանության անց
կենալու, վռնչացնում և նրան կամ գերի յե վերցնում:
Հետապնդման այդ խնդիրը հեծելազորը պատերազմում
կատարում և շատ հաճախ:

Յերբ 1919 թ. Կարմիր բանակն անցավ հակա-
հարձակման, մինչև Տուլա հասած գեներալ Դենիկինի
սպիտակ բանակի դեմ, ջարդված սպիտակ գվարդիա-
կանները կամենում էին Ուրյոլից յետ քաշվել մի փոքր
կամ մինչև Կուրսկ, այդտեղ բանդ լինել, սակայն
նրանց դեմն ուղղվեց ընկ. Բուդյոննու ամբողջ ձիա-
վոր կորպուսը: Մեր Կարմիր հեծելազորը կրնկակոխ
հետապնդեց սպիտակներին և, նրան հարված հարվածի
յետևից հասցնելով—Վորոնեժի տակ, հետո Կաստոր-
նայի տակ, առանց դադարի քչեց նրանց մինչև Ռոս-
տով: Իր միալար հետապնդումով ընկ. Բուդյոննու
հեծելազորը Դենիկինի բանակը կատարյալ ուժաս-
պառման հասցրեց, այնպես վոր նա չկարողացավ
նույնիսկ Ռոստովում բանդ լինել, ունենալով այն-
պիսի լայն և դժվար հաղթահարելի արգելքներ պաշտ-
պանության, ինչպիսին Դոնն և, և հարկադրված եր
քաշվել Նովորոսսիյսկ: Այստեղ սպիտակների մեծ
մասն անձնատուր յեղավ, և միայն շատ աննշան մասը
կարողացավ նավ նստել և փախչել Ղրիմ:

Միևնույն բանը պատահեց լեհական ճակատում
1920 թ.: Յերբ մենք հարձակման տնցանք, մեր արև-
մայան ճակատի աջ թևում կռվում եր ընկ. Գոյի
հեծյալ կորպուսը: Լեհերին տեղահան անելով, այդ
հեծելազորը հետապնդեց թշնամուն, թույլ չտալով
նրան կանգ առնել մինչև իսկ այնպիսի ամբուլթյուն-

ներում, ինչպիսին Գրողնո բերդն է: Մինչև Վիսյան հեծելազորը հետապնդեց ըհհերին, և միայն մեր ամբողջ բանակի ընդհանուր յետ քաշվելը դադարեցրեց հետապնդումը:

Յետխաղացության պաշտպանությունը.— Բայց մարտը յերբեմն վերջանում է հակառակորդի համար հաջող: Մեր զորքերը յետ են քաշվում մեծ կորուստներով: Ո՞վ կարող է ողնել նրանց հանգստանալու և իրեն կարգի բերելու:

Մածկարանում:

Այդ դեպքում յետխաղացության պաշտպանութեան խնդիրը դրվում է հեծելազորի վրա: Հեծելազորը բանդ է անում հետապնդող թշնամուն մի տեղում, ձիաթափվում է, յերբ հարկավոր է, ապա կրտրվում նրանից և յետ է թռչում նոր, առաջուց ընտրված տեղը, այստեղ կռվում է և այլն:

Այդ միջոցում հետեւեալին իրեն կարգի յև բերում ,
հանդատանում եւ համալրութիւնով , ինքն անց եւ կենում
վճռական հարձակման :

Ահա այստեղ եւ հարկավոր եւ հեծեւադորին այն
հատկութիւնը , վորը վերելում կոչեցինք— ինքնու-
րոյնութիւն : Ձե՞ վոր հետեւակի յետ քաշվելը ծած-
կելով , նրա ոգնութիւնն վրա հույս դնելու կարիք չկա :
Այստեղ հեծեւադորն ամենից շատ կգործի հետեւակ
չարքերում : Այստեղ ավելի քան վորեւե տեղում
նրան հարկավոր կլինեն դնդացրերն ու թնդանոթները ,
իսկ դիտավորը— կարողանալ լավ կովել հետեւակ
չարքում :

Ասպատակութիւն (բեմ) : Այժմ բանակն
ունի շատ ավելի հանդերձանք , տեխնիքական միջոցներ ,
դնդացրեր , թնդանոթներ , ավտոմոբիլներ տանկեր ,
սալամոնակներ , լուսարձակներ եւ այլն : Այդ բոլորը
նա կստանա միայն այն դեպքում , յետեւ նրա թիկունքը
կաշխատի կանոնավոր :

Այդ պատճառով , յուրաքանչյուր բանակի համար
ծայր աստիճան կարեւոր եւ թիկունքի կանոնավոր աշ-
խատանքը , եւ յուրաքանչյուր բանակ , պաշտպանելով
իր թիկունքը , ձգտում եւ խորտակել հակառակորդի թի-
կունքը , դժվարացնել նրա աշխատանքը :

Ի՞նչպէս կարելի յե թշնամու թիկունքի աշխատան-
քը դժվարացնել :

Ամենից առաջ , ի հարկե , կործանելով այն գործա-
րաններն ու զսպողները , վորոնք պատրաստում են
ուղիմական հանդերձանքի առարկաներ : Հետո պահետ-
ները վռնչացնելով , վորտեղ այդ առարկաները պահ-
վում են , վռնչացնելով կամ փչացնելով կամուրջներ ,

կայարաններ, յերկաթուղիներ, վորոնցով բանակին հարկավոր մթերքները և առարկաները թիկունքից տեղափոխում են ճակատ և այլն :

Դա դործի մի կողմն և : Յերկրորդ կողմն այն և , յոր պատերազմը — դատակարգային դործ և : Մեր , սպիտակ լեհերի հետ ունեցած պատերազմի ժամանակ մենք կոփում էյինք վոչ թե լեհ ժողովրդի հետ , այլ լեհաստանի կապիտալիստների դեմ : Չնայած նրանց կողմից խաբնված լեհաստանի աշխատավորները թեև կոփում էյին մեր դեմ ճակատներում , բայց լեհական աշխատավոր բնակչության մասսաների մեջ , պատերազմի ընթացքի հետ , աճեց կովի դեմ տնրավակա նություն և հասկացողություն , յոր լեհաստանի աշխատավորության համար խորթ են նրա խնդիրները : Այդ տնրավականությունը լեհական աշխատավորներին հասցրեց բաց յերևյթների իրենց բուրժուական կառավարության դեմ Գալլիցիայում և Բելոռուսիայում : Այդ ել ավելի պարզ յերևաց մեր ունեցած քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ սպիտակ զինեությունների հետ : Նրանց թիկունքում առաջ էյին դալիտ և աճում էյին զյուզացիական և բանվորական շատ ապստամբություններ , վորոնք ցնցում էյին սպիտակների թիկունքը :

Այդ տեսակ յերևյթները շատ վտանգավոր են հակառակորդի համար և շատ ձեռնտու յեն մեզ համար : Սակայն բնակչության մեջ համակրող դատակարգերն իրենց աշխատանքում ճնշված են թշնամի բանակի ողակում , նոքա զտնվում են իշխանության հսկողության տակ , նրանք անդին են , նրանց կազմա-

կերպելը դժվարացել է, և նրանց մենք մի կերպ պետք է ողնենք:

Թիֆլիսցի աշխատանքը դժվարացնելու և թշնամու հակառակ թուլացնելու ամեն այդ տեսակ գործունեություն, բնակչության մեկ համակրող դասակարգերի աջակցությունը, շնորհիվ դրան, յերբեմն հանձնվում և հեծելազորին: Հեծելազորը, շնորհիվ իր դյուրաշարժելիության ճեղքում, անցնում և թշնամու թիֆլիսցի, կործանում և նրա յերկաթուղիները, կայարանները, կամուրջները, բաղաները, հարձակվում և ողորդակալանների վրա, վոլնչացնում և սավառնակները, կտրում և հեռախոսային և հեռագրական կապը, ցրվում և բարձր շտաբները, վոլնչացնում և դումակները և ապա վերադառնում և իր բանակը: Հակառակորդի թիֆլիսցիում այդ տեսակ աշխատանքը կոչվում և ասպատակություն¹⁾: Այդ տեսակ ասպատակություններով առանձնապես հարուստ և 1918—1920 թ. թ. քաղաքացիական պատերազմը և 1920 թ. սպիտակ Լեհաստանի հետ պատերազմը:

Սպիտակ զեններալ Մամոնտովը 1919 թ. իր հեծելազորով կատարեց այդպիսի մեծ ասպատակություն մեր թիֆլիսցիում, հասցնելով մեզ հսկայական վնաս:

Մեր հակահարձակումը լեհերի դեմ սկսվեց նույն-

1) Հեծելազորի ասպատակություն մասին մանրամասն և մեր հեծելազորի ամենախոշոր ասպատակության մասին կարելի չե կարդալ Պոպովի—«Հեծելազորի ասպատակությունները», «Կարմիր բանակայինի դրադարանի» սերիայից զբքույկում: ԳԻՋ 1927:

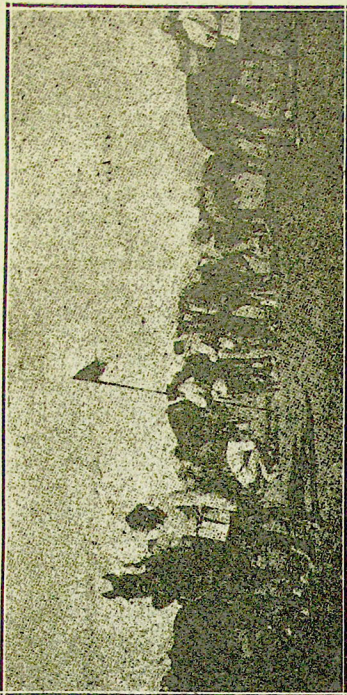
պես չեկ. Բուդյոննու 1-ին հեծյալ բանակի ասպարա-
կությամբ Ժիտոմիր-Բերդիչևի վրա: Այդ ասպարա-
կության շնորհիվ լեհերն անմիջապես թողեցին Կիև-
վր և շտապ յետ քաջիկցին Կորոստեն:

Ասպատակության կատարմամբ գերազանցեցին
լեհ. Պրիմակովի շերտնների կազակները— 8-րդ Կովկ.
դիվիզիան: Նա ասպատակությամբ ճեղքեց սպիտակ-
ների Ֆատեժ-Պոնիրի (Որլովի տակ) ճակատը: Լե-
հական ճակատում դարձյալ նա կատարեց Պրոսկուրով
և Չյորնիչ-Ոստրովի վրա ասպատակություն, վեր-
ջելից 500 վազոն դուրսով բև նախորդած և նրա մի մա-
ռը բաժանեց չքավոր գյուղացիներին, ցրիվ տվեց լե-
հական շտաբը և ստիպեց նրան սկսելու յետ քաջվել:

1919 թ. դեռևս Սեկրետևի Դոնի սպիտակ հեծե-
լազորն ուղղված էր ասպատակության մեր թիկուն-
քում ապստամբված Վեչենսկու և Միգուլինսկի
ստանիցաների Դոնի կազակների հետ միանալու: Սեկ-
րետևը ճեղքեց մեր ճակատը, միացավ ապստամբներին,
վորով նշանակալից չափով ոգնեց նրանց:

Սակայն, ամենից շատ այդ տեսակ ոգնություն
ցույց և տվել կարմիր հեծելազորն սպիտակ ղեկներալ-
ների թիկունքում՝ ապստամբներին: Կարմիր հեծելա-
զորի ոգնությամբ հսկայական շրջաններ հակառա-
կորդի թիկունքում լռեցվեցին այսպես կոչված պար-
տիզանական շարժումով: Գյուղացիք անբավական կալ-
վածատերերի վերադարձով և հողի յետ գրավմամբ,
վորը Խորհրդային իշխանությունը բաժանել էր
դյուղացուց, ապստամբվում էին, քաջվում էին ան-
տառները, կազմակերպում էին վոչ մեծ պարտիզանա-
կան ջոկատներ և իրենց գյուղացիական վոդորմեյի ձիե-

Հրահանգները կատարելու պահին :

րով, չառ հաճախ թամբի փսխարեն բարձերի վրա նստած, կատարում էյին իրենց մեծ գործն սպիտակ բանակի թիկունքը քայքայելով: Դրանով նրանք իրենց հերթին չառ ոգնեցին Կարմիր բանակին ջարդելու սպիտակ գվարդիականներին:

Գիտենալով հեծելազորի խնդիրները, կարելի չէ հասկանալ, թե հեծելազորն ինչպիսի տեսակներ ունի:

Այն հեծելազորը, վորն ինքնուրույն մեծ խնդիրներ և կատարում, որինակ՝ ձիավոր զորամասերի մարիլիզացիայի ծածկելը, նրանց բացաղատումը պատերազմի սկզբում, խոշոր ասպատակությունը, — կոչվում և ռադմավարական կամ այլ կերպ — բաճակային հեծելազոր: Այդ տեսակ հեծելազորը միացվում և առանձին հեծյալ բրիգադներում, գիվիղիաներում, կորպուսներում և մինչև անգամ հատուկ ձիավոր բանակներում, ինչպես որինակ՝ մեր Կարմիր հեծելազորը քաղաքացիական պատերազմին:

Հեծելազորի մյուս տեսակը, վոր տրված և, հետևյալ գնդերին և գիվիղիաներին, գործում և վոչ թե հետևակից առանձին, այլ նրա հետ ձեռք ձեռքի տված և պահվում են վոչ մեծ զորամասերով, — կոչվում և գնդակաճի հեծելազոր:

Բանակային հեծելազորի քանակը յուրաքանչյուր առանձին բանակում կամ ճակատում կարող և տարբեր լինել: Իսկ գիվիղիական հեծելազորի քանակը մեր հետևակ մասերում վորոչ և հետևակ գնդում — հեծյալ հետախույզների մի դասակ, մոտավորապես 40 ձիավորներով, հետևակ գիվիղիայում — առանձին հեծելավաշտ, վոր կազմված և այդպիսի չորս դասակներից, ինչպես և բանակային հեծելազորում:

Միանշամայն սլարդ և, վոր ալլալիսի վոչ մեծ հեծ-
յալ զորամասը չի կարող ի կատար ածել այն մարտա-
կան խնդիրները, ինչպես բանակային հեծելազորի խո-
չոր զորամասերը: Ուստի և զորական հեծելազորի վըլ-
խալոր խնդիրը— հետախուզությունն և: Բայց նա
յերբեմն և՛ հետապնդում և և՛ մինչեւ իսկ դրոշում և
հեծյալ շարքում:

Զորական հեծելազորի հեծելակները պատրաստ-
ված, հանդերձված և դինձած են ճիշտ այնպես,
ինչպես բանակայինը: Յերկուսի ծառայությունն և
հավասարաչափ ծանր և, ուստի և նոքա համալրվում են
զորակոչիկների միասենսակ կազմով:

Բայցի բանակայինի և զորականի բաժանվելուց,
հեծելազորը ճիշտ այնպես, ինչպես և հետեւակը, բա-
ժանվում են բնակազմայինի (կազրային) և յերկրա-
յինի:

Կադրային հեծելազորը խաղաղ ժամանակ պահ-
վում և լրիվ կազմով, ուստի և ցանկացած բաժնիին
կարող և պատերազմ դուրս գալ: Պատերազմի սկզբում,
բանակը մաքիլիզացիայի յե յեկնքարկվում, այսինքն՝
յերբ բոլոր պահեստիները բանակ են մտնում, տեղի յե
ունենում նոր զորամասերի կազմակերպում, և ընդ-
հանրապես տմբողջ բանակի անցումը պատերազմա-
կան դրության, — կազրային հեծելազորը ծածկում և
այդ մորիլիզացիան: Դրա համար խաղաղ ժամանակ
նրան տեղավորում են սահմանամերձ շերտում:

Կազրային զորական հեծելազորը խաղաղ ժամա-
նակ նույնպես պահվում և լրիվ կազմով և յերթի յե
դուրս գալիս հետեւակ զորամասերի հետ միասին:

Յերկրային հեծելազորը խաղաղ ժամանակ պահ-

վում ե վոչ լրիվ կազմով : Նա կազմակերպվում ե մո-
բիլիզացիայի ուրերին , իսկ նրա ձեռակերպման համար
խաղաղ ժամանակ պահվում են միայն կադրերը , այ-
սինքն՝ հրամկալմը և մի քանի մարտիկներ ամեն մի
հեծելավաշտի համար : Մնացած կարմիր բանակային-
ները և հրամկալմը զալիս են մոբիլիզացիայի ժամա-
նակ իրենց ձիերով այն զորամասերը , վորոնց վրա խա-
ղաղ ժամանակ նրանք գրված են և վորոնցում նոքա
անցել են վարժական հավաքը :

Կարդալով հեծելազորի մարտական աշխատանքի
գլուխը և նրա տեսակների մասին , պատասխանեցեք
հետևալ հարցերին .

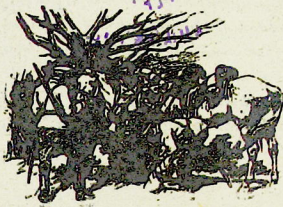
1) Ի՞նչ տեսակ և հեծելազորի գլխավոր աշխա-
տանքը պատկերազմում :

2) Ի՞նչ կարող և հեծելազորը հետախուզության
մեջ անել , վորը չի կարող անել սովիացիան :

3) Մտածեցեք այն մասին , ի՞նչպես պետք և հե-
ծելազորը յետ քաշվի հետևակի պաշտպանության տակ
նահանջի ժամանակ :

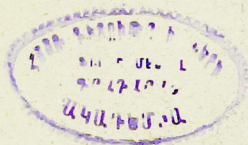
4) Մտածեցեք այն մասին , թե յի՞րր աստատակու-
թյունը հաջող կլինի :

5) Մտաբերեցեք այն , ի՞նչպիսի հարցեր հեծելազորի
մասին մնացին չլուսաբանված այս գրքույկում և վո՞ր
գրքույկներում նրոնց մասին կարելի յե կարդալ :

Յ Ա Ն Կ

	ԵԶ
Հեծելագործի հատկութիւնները	3
Ինչո՞ւ և զինված հեծելագործը	15
Հեծելագործի հանդերձանքը	33
Հեծելագործի պատրաստութիւնը	35
Հեծելագործի համալրումն և նորոգութիւնը	38
Ինչպե՞ս և կազմակերպված հեծելագործը	46
Հեծելագործի մարտական աշխատանքը	51

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0039202

[124]

A $\frac{I}{4194}$

ԳԻՆԸ 30 ԿՈՊ.